

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra anglistiky

Diplomová práce

Téma života a smrti v díle J.R.R. Tolkiena a C.S.
Lewise

The Theme of Life and Death in J.R.R. Tolkien
and C.S. Lewis

Vypracovala: Bc. Ráchel Kvapilová
Vedoucí práce: PhDr. Kamila Vránková, Ph.D.

České Budějovice, 2023

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 18. 12. 2023

Bc. Ráchel Kvapilová

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat paní PhDr. Kamile Vránkové, Ph.D. za její trpělivost, ochotu a odborné vedení, které mi pomohly tuto práci vypracovat. Také bych chtěla poděkovat své rodině, zejména manželovi a mamince, kteří mě k dokončení práce motivovali.

Anotace

Náplní práce bude srovnávací analýza dvou významných fantasy autorů anglické literatury, C.S. Lewise a J.R.R. Tolkiena, z hlediska jejich pojetí života a smrti, i s ohledem na morální a etické vyznění jejich příběhů. Práce bude vycházet z posouzení životní, a zvláště duchovní, zkušenosti obou autorů, spojené s křesťanským chápáním smrti jako zásadní přechodové fáze lidského života. V tomto směru se zamyslí i nad jejich oblibou fantasy žánru jako příležitosti k vyjádření vlastního vztahu k základním duchovním a filosofickým otázkám. Interpretace bude zaměřena na zobrazení nadpřirozena ve vztahu k náboženským a etickým hodnotám v obou dílech (odkazy k novozákonním i starozákonním představám Boha u Lewise, fantastické bytosti v díle obou autorů jako metafory božské a ďábelské přítomnosti / dobra a zla), dále i na funkci jiných světů a na vnější a vnitřní konflikty Tolkienových i Lewisových postav. Z této analýzy pak bude vycházet posouzení a srovnání stěžejního tématu smrti a představ o posmrtném životě u Lewise a Tolkiena. Závěr práce se pokusí shrnout podobnosti i rozdíly v přístupu obou autorů ke zkoumanému tématu v rámci vybraných fantastických příběhů.

Klíčová slova: imaginace, magie, vykoupení, posmrtný život

Abstract

The main focus of this diploma thesis will be the analysis of two famous fantasy authors, C.S.Lewis and J.R.R.Tolkien according to their view on life and death focusing on their moral and ethical impression of their stories. The diploma thesis will proceed from their life and mainly spiritual experience connected with the Christian understanding of death as a cardinal transitional phase of human life. It will also consider their pleasure in fantasy as a way of expressing their view on the fundamental spiritual and philosophical questions. The interpretation will be focused on their depiction of the supernatural connected with the spiritual and ethical value in their works (references to the Old and New Testament images of God in Lewis's works, fantastic creatures as metaphors of godly (good) and demonic (evil) presence, then also the function of other worlds and the external and internal conflicts of both Tolkien's and Lewis's characters. The evaluation and comparison of the pivotal topic of death and afterlife in the eyes of Tolkien and Lewis will come out of this analysis. The conclusion of this diploma thesis will summarize the similarities and difference between the approach of both authors to the scrutinised topic within their fantastic stories.

Key words: imagination, magic, redemption, afterlife

Obsah

Úvod	1
1. Fantastická literatura.....	2
1.1. TYPY FANTASY LITERATURY	5
1.2. ZNAKY FANTASY LITERATURY	7
2. C.S.Lewis.....	10
2.1. Životní zkušenost	10
2.2. Cesta k víře.....	14
2.3. Dílo	18
3. J.R.R.Tolkien.....	20
3.1. Život.....	20
3.2. Cesta k víře.....	25
3.3. Dílo	26
4. Analýza The Chronicles of Narnia.....	28
4.1. PŘÍRODA A POČASÍ	28
4.2. SYMBOLIKA BAREV	29
4.3. VÝZNAM VZHLEDU	30
4.4. DRUHY SVĚTLA	31
4.5. PŘÍTOMNOST STROMU	32
4.6. PŘÍTOMNOST ZVÍŘAT	33
4.7. METAFORA MOSTU	34
4.8. PŘEDSTAVITELÉ DOBRA A ZLA.....	34
4.9. ASLANOVA ZEMĚ.....	38
5. Analýza The Lord of the Rings	42
5.1. PŘÍRODA A POČASÍ	42
5.2. SYMBOLIKA BAREV	43
5.3. VÝZNAM VZHLEDU	44
5.4. KONTRAST SVĚTLA A STÍNU.....	45
5.5. PŘÍTOMNOST STROMU	46
5.6. PŘÍTOMNOST ZVÍŘAT	47
5.7. PRSTEN JAKO NÁSTROJ.....	48
5.8. PŘEDSTAVITELÉ DOBRA A ZLA.....	50
5.9. POSMRTNÝ ŽIVOT VE STŘEDOZEMI.....	55
6. Srovnání přístupu autorů k tématu smrti v rámci fantasy světů	58
Závěr.....	60
Summary	61

Bibliografie	62
Primární literatura	62
Sekundární literatura	62

Úvod

Moderní fantasy žánr je spojen se jmény autorů C.S.Lewise a J.R.R.Tolkiena. Právě tito dva autoři provázejí celý můj život. Již od útlého dětství mě zaujala sága *Letopisy Narnie* a v pozdějším věku jsem dospěla i k četbě *Pána prstenů*. Má diplomová práce se zaměřuje právě na tyto dva významné autory. Víra je nedílnou součástí jejich života, stejně jako mého. Rozhodla jsem se blíže věnovat tomu, jak víra a pohled na posmrtný život ovlivňuje fantasy světy těchto autorů a na symboly, které k vyjádření přítomnosti smrti, zla využívají.

Práce je rozdělena na praktickou a teoretickou část. Teoretická část se skládá ze tří hlavních kapitol. První kapitola představí termín fantastika a fantasy, a zaměří se na znaky a typy fantasy literatury. Další dvě kapitoly věnují pozornost životní zkušenosti, duchovní cestě a dílům obou autorů.

V praktické části práce poté dochází k analýze děl *Letopisů Narnie* a *Pána prstenů*. Jsou zkoumány jednotlivé symboly, které autoři využívají k poukázání přítomnosti dobra a zla. Každý symbol reprezentuje jednu z podkapitol a je mu věnována větší pozornost. Další z kapitol se věnuje typickým představitelům dobra a zla a dále posmrtnému životu v jednotlivých fantasy světech obou autorů.

Závěrečná komparace zkoumá přístupy autorů k tématu smrti v rámci příběhů v jejich fantasy světech. Pozornost zaměříme i na duchovní cestu, která ovlivňuje jejich přístup k tomuto tématu.

1. Fantastická literatura

„Literature of the fantastic is concerned to describe desire in its excessive forms as well as in its various transformations or perversions.“
Tzvetan Todorov

“Fantasy is a natural human activity. It certainly does not destroy or even insult Reason; and it does not either blunt the appetite for, nor obscure the perception of, scientific verity. On the contrary. The keener and the clearer is the reason, the better fantasy will it make.”

On Fairy-Stories, J.R.R.Tolkien

Definovat pojem fantasy není úplně jednoduché, jelikož existuje mnoho výkladů tohoto termínu, proto začneme s definicí termínu fantastika, který je s fantasy úzce spojen.¹ Fantastika vychází z latinského *phantasticus*, znamenající „dát najevo“ či „projevit“. Fantastický můžeme definovat styl příběhu, který se pohybuje mezi nadpřirozenem a naší realitou. Svět nadpřirozena je svět pohádek, romance a magie. Realistický svět má za cíl představit skutečnost. Fantastické příběhy se pokoušejí o spojení těchto dvou světů. Čtenář se díky tomu ocitá v nových dimenzích.

Ve shodě s touto charakteristikou autor Lewis Carroll rozlišuje tři stavy mysli. V prvním stavu člověk pozoruje opravdový svět. V druhém stavu, který nazývá tajuplným, zkoumá čtenář tzv. přechodný svět a třetí stav se zabývá imaginárním světem.²

Fantastika zastřešuje vedle fantasy žánru ještě mnoho dalších, jako třeba science fiction, horor, pohádky a detektivní příběhy. Science fiction je směr, který má své kořeny v 19. století a zahrnuje autory jako H. G. Wells a Jules Verne. Typický je pro něj výskyt technologie a příběh zasazený do vesmíru či budoucnosti. Horor je žánr, který vyvolává „*strach a děsy*“³. Je spojen se jmény jako je Edgar Allan Poe a s dalšími autory gotického románu. Pohádkový děj se odehrává ve fiktivním světě a je zde dán velký důraz na kontrast mezi dobrem a zlem.

¹ ADAMOVIČ, Ivan. Terminologie fantastické literatury, Ikarie: R.1996, č.2, s.46.

² JACKSON, Rosemary. Fantasy: Literature of subversion, London and New York: Routledge, 2008, S.35.

³ ADAMOVIČ, Ivan. Terminologie fantastické literatury, Ikarie: R.1996, č.2, s.46.

Dagmar Mocná a Josef Peterka ve své *Encyklopedii literárních žánrů* rozlišují tři základní druhy fantastické literatury:

- Science fantasy - spojení žánru sci-fi a fantasy
- Epická fantasy - tento žánr obsahuje několik dějových linií sledujících družinu hrdinů, inspiraci nachází ve středověké literatuře, v legendách, jako je například příběh o králi Artušovi a jeho rytířích
- Hrdinská fantasy-hrdinské příběhy spojené se slovy sword a sorcery, tedy meč a magie.

Tzvetan Todorov, známý literární teoretik, se věnoval definici „the fantastic“ ve svém díle *Úvod do fantastické literatury*. Abychom dle něj literaturu mohli klasifikovat jako fantastickou, musí splňovat určité podmínky.⁴ Cílem je, aby čtenář k textu zaujal postoj, aby události a postavy považoval za živé a prožíval s nimi popisované situace. Zmiňuje také termíny „uncanny“ a „marvellous“, které poté ve své studii *Fantasy: The Literature of Subversion* rozvíjí autorka Rosemary Jackson. Ta k tajemné fantastice (*uncanny*), zázračné fantastice (*marvellous*) přidává ještě fantastiku čistou (*purely fantastic*).

Tajemná fantastika reflektuje lidská přání a obavy a vysvětluje tyto tajemné jevy psychologicky a vědecky. Dle Todorova je to vlastně vysvětlení nadpřirozena. V zázračné fantastice jde naopak o přijetí nadpřirozena a víra v magii je zde hlavním tématem. Nalézáme zde náboženské odkazy, ale také pohanskou tematiku. Čistě fantastická literatura předchází dva žánry propojuje.

Dostáváme se k výrazu fantasy, který vychází ze starořeckého slova *phainesthai*, „objevit se“, „představit si“. Toto slovo vychází z řeckého *phaos*, tedy světlo. Dále se slovo rozvinulo ve starofrancouzštině do *fantaisie*, „klamné představy“. Jde o literaturu, která nereprezentuje reálné jevy. Do fantasy literatury můžeme tedy zařadit mýty, legendy, pohádky, utopické alegorie, sny, surrealistické texty, science fiction a hororové příběhy.⁵ Toto je ale velmi široká škála. Dokážeme nalézt konkrétní definici, či společné jevy, které všechny tyto texty propojují?

Dle Jacksonové je to velice těžké. Ona sama považuje fantasy za literaturu vyjadřující touhu. Tato literatura je v prvé řadě osvobozena od pravidel a dále je ovlivněna představivostí

⁴ TODOROV, Tzvetan. *Úvod do fantastické literatury*, Praha: Karolinum, 2011, S.28.

⁵ JACKSON, Rosemary. *Fantasy: Literature of subversion*, London and New York: Routledge, 2008, S.14.

jak autora, tak čtenáře. Často se zabývá neuchopitelnými tématy časoprostoru, vesmíru, magie, nadpřirozenými prvky, smrtí a životem. Všechna tato témata jsou obestřena tajemstvím. Proto fantasy nemůžeme jednoduše charakterizovat, definovat či zaškatulkovat. Lze ale říci, že existují základní prvky, které se jednotlivými díly prolínají.

Jednou z nejdůležitějších charakteristik fantasy je podle Jacksonové její odmítání spokojit se s všeobecným pohledem na skutečné či možné. Fantasy atakuje to, co je obecně přijímáno a narušuje pravidla toho, co si představujeme jako reálné.⁶ Často „*přesahuje realitu, uniká lidským podmínkám a tvoří alternativní světy.*“⁷ Můžeme ji nazvat také jako literaturu na hranici neskutečnosti a skutečnosti. Autoři fantasy, jako například W.H.Auden, C.S.Lewis a J.R.R.Tolkien, se snaží vytvořit svět, který je lepší než ten, ve kterém žijeme, lze v něm nalézt ztracený morální řád a společenské postavení.⁸

Je také důležité zmínit, že i když popisujeme fantasy literaturu jako literaturu bez hranic, i ona je ovlivněna sociálním prostředím. Na její autory působí „*historické, sociální, ekonomické, politické a sexuální faktory.*“⁹

Prostorové i časové vnímání v žánru fantasy nemá taková pravidla, jak je známe z realistické literatury. Literaturu můžeme přirovnat například k duchovi, který není ani živý, ale ani mrtvý.¹⁰ Má však ale tak blízko k realitě, že jeho přítomnosti téměř uvěříme. Rosemary Jackson v této souvislosti připomíná myšlenku Dostojevského, podle kterého „*true fantasy must not break the hesitation experienced by the reader in interpreting events. The fantastic must be so close to the real that you almost have to believe in it.*“¹¹

Mocná a Peterka uvádějí, že žánr fantasy literatury čerpá z mýtu a středověku.¹² Dle Jacksonové se důležitý zdroj inspirace nachází také v řecké mytologii, pohádkách a romancích.¹³

⁶ JACKSON, Rosemary. *Fantasy: Literature of subversion*, London and New York: Routledge, 2008, S.14. (vlastní překlad)

⁷ Tamtéž, S.2. (vlastní překlad)

⁸ Tamtéž, S.2.

⁹ Tamtéž, S.3. (vlastní překlad)

¹⁰ Tamtéž, S.19.

¹¹ Tamtéž, S.27.

¹² MOCNÁ, Dagmar. PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*, Praha: Paseka. 2004, S.187.

¹³ JACKSON, Rosemary. *Fantasy: Literature of subversion*, London and New York: Routledge, 2008, S.14.

Tolkien ve svém eseji „*O pohádkách*“ zmiňuje, že naše schopnost **imaginace**, tedy „*the power of giving to ideal creations the inner consistency of reality*“, je nutná k tomu, abychom mohli fantasy číst. Tolkien fantasy považuje za specifický náhled na realitu. Vysvětluje, že každý autor, který vytváří nový svět, si v určité míře přeje být skutečným tvůrcem čerpajícím z reality. Opravdová a úspěšná fantastická povídka musí dle Tolkiena prokázat „*umění spisovatele vytvořit úplný, realistický a do nejmenší podobnosti soudržný vymyšlený svět.*“¹⁴ Tolkien říká: „*What really happens is that the story-maker proves a successful “sub-creator.” He makes a Secondary World which your mind can enter. Inside it, what he relates is “true”: it accords with the laws of that world. You therefore believe it, while you are, as it were, inside.*“¹⁵

Fantasy literatura je plná příběhů a obrazů spojených s nevědomými procesy a asociacemi, proto je pro porozumění důležité prozkoumat i základy **psychoanalýzy**, která se zabývá otázkou, jak zakořeněné sociální struktury v našem nevědomí ovlivňují naše chování.¹⁶

1.1. TYPY FANTASY LITERATURY

Typologií fantasy literatury se zabývá teorie Farah Mendlesohnové, která fantasy rozděluje do čtyř různých navzájem se prolínajících se kategorií.

Jako první můžeme uvést „*quest/portal*“ fantasy, tedy fantasy naplnění poslání či hledání. Postavy obvykle opouštějí své domovy a vydávají se na cestu do nové země za pomoci průvodce. Mendlesohnová je přesvědčena, že důležitou roli hraje příroda. Do tohoto druhu fantasy jistě patří Tolkienův *Pán prstenů*. Jedním z mnoha příkladů může být situace, kdy hobit Frodo Pytlík opouští svůj milovaný domov a odchází naplnit poslání, tedy donést prsten do bezpečí. Jeho průvodcem je čaroděj Gandalf, přestože nikdy nenahlédneme do jeho hlavy, jako průvodce sdílí své zkušenosti a emoce. Můžeme sem zařadit i příběhy Narnie. V každém ze sedmi dílů přicházejí nové postavy, které se jiným způsobem a v rozdílném čase dostávají do kouzelné země Narnie. Tuto zemi tak můžeme stále považovat za neprobádanou, tedy neznámou a novou.

¹⁴ CARTER, Lin. *Tolkien: Zákulisí pána prstenů*, Praha: Argo, 2002, S.83.

¹⁵ TOLKIEN, J.R.R. “On Fairy-Story”. [online] [cit. 2023-04-08]. Dostupné z: <http://brainstorm-services.com/wcu-2004/fairystories-tolkien.pdf>.

¹⁶ JACKSON, Rosemary. *Fantasy: Literature of subversion*, London and New York: Routledge, 2008, S.6.

Další typ Farah Mendlesohnová popisuje jako pohlcující fantasy, „*immersive fantasy*“. Ta zobrazuje postavy, které svět, ve kterém se příběh odehrává, znají skrz naskrz a jsou si vědomy hrozby, která ho chce zničit. Obvykle v tomto světě dochází ke změnám a úpadku civilizace.

K dalšímu typu F. Mendlesohnová řadí fantasy „*intrusive*“, tedy vniknutí. V těchto dílech je obvykle svět napaden bytostmi, které ho chtějí ovládat či ohrožit. Mendlesohnová srovnává tento druh s portálovou fantasy. Vysvětluje, že portálová fantasy se více spoléhá na vizuální objekty, kdežto fantasy vniknutí na zvuky.

K poslednímu typu řadíme takzvanou „*liminal*“, přechodovou fantasy, kterou lze dle Mendlesohnové těžko charakterizovat. Fantasy prvky se zde objevují pouze okrajově, takže čtenář ani postava sama nemohou mít jistotu o pravé povaze fantastického světa. Dle Mendlesohnové často „*meznost*“, „*liminality*“, „*depends intensely on the reader's familiarity with the codes of fantasy.*“¹⁷ Vnímání fantastična je tedy čistě subjektivní. Někdo vyvrcholení příběhu může vidět jako čistou náhodu, někdo jako akt magie. Jako příklad je možné uvést taktéž svět Narnie, ve kterém postavy sice vstupují do jiného světa, ale čas v něm běží rozdílně, a při návratu do původního světa neuběhne ani minuta. Můžeme se tedy ptát, zda je to, co zažili v novém světě, skutečnost?

Dobrodružství v tomto typu fantazie jsou také určitou konverzí, přerodem, cestou k dospělosti. Můžeme uvést příklad z knih *Pána prstenů*, konkrétně setkání Froda či Boromira s prstenem, který představuje reálné pokušení moci. Je zde potřeba sebeovládání, které ukazuje na nesobeckost postavy. Podobnou zkouškou sobeckosti projde neúspěšně i postava Edmunda v Narnii. Zatouží po sladkostech a nechá se zlákat zlem. Vidíme ale, že postavy Edmunda i Boromira nakonec morálně vyspějí.

Publikace *The Encyclopedia of Fantasy*, kterou v roce 1997 vydali John Clute a John Grant, rozděluje fantasy na „*low fantasy*“ a „*high fantasy*“. V „*low fantasy*“, tedy nízké či slabé, se děj příběhu odehrává v našem světě a o existenci magie či nadpřirozena ví pouze určitá

¹⁷ MUNTRO, T.O., „The Fantasy Hive“ [online] [cit. 2023-05-07]. Dostupné z <https://fantasy-hive.co.uk/2019/07/the-4-categories-of-fantasy-applying-some-ideas-from-rhetorics-of-fantasy-by-farah-mendlesohn/>

skupina lidí. Jako příklad můžeme uvést postavu Drákuly, který se pohybuje v reálném světě. V tomto typu tedy nedochází k úplnému propojení primárního a fantazijního světa.

V „high fantasy“, neboli ve vysoké fantasy, se příběh odehrává ve světě sekundárním. Je to svět vytvořený autorovou představivostí a pohybují se v něm nadpřirozené postavy, jako elfové, draci, čarodějové. Příkladem nám může být Středozeď, Tolkienův svět.

1.2. ZNAKY FANTASY LITERATURY

Mezi typické nástroje fantasy žánru můžeme zařadit výskyt magie, prostor jiných světů s přítomností fantastických stvoření a hlavního hrdinu.

Magie, nevysvětlitelný, nadpřirozený úkaz

Magie je součástí fiktivního světa a je užívána dobrem i zlem. Je považována „za skutečnou sílu, která se v imaginárním světě projevuje paralelně s běžnými přírodními zákony.“¹⁸ Osoby jako mágové či čarodějové pak tyto přírodní zákony pomocí slovních formulí a kouzly ovládat. Objevit se mohou také magické předměty, které mají určitou nadpřirozenou schopnost, kterou propůjčují nositeli. V *The Lord of the Rings* a *The Hobbit* můžeme zmínit prsten, který Frodovi a Bilbovi poskytuje neviditelnost. Z díla *The Chronicles of Narnia* můžeme zmínit roh, který získala Zuzana a který později vlastnil Caspian a umožnil mu přivolat v případě nouze pradávné krále a královny Narnie.

Místo děje: fantasy svět

Autoři fantasy si většinou vytvářejí svůj imaginární svět. Někdy je propojen se světem reálným, často ale vytvářejí zcela novou krajinu a pravidla. Tato diplomová práce se bude soustředit na světy autorů J.R.R.Tolkiena a C.S.Lewise.

Středozeď

¹⁸ HLOUŠKOVÁ, Zuzana: *Povídání o žánru fantasy*, “ [online] [cit. 2023-08-08]. Dostupné z <https://www.svkhk.cz/Pro-knihovny/Zpravodaj-U-nas/Clanek.aspx?id=20120117>

Tolkien vytvořil samostatný svět, který nazývá Středozemě, a její tvorbě zasvětil v podstatě celý svůj život. Fikčnímu světu věnoval „134 stran dodatků, včetně map“, kde nalezneme vyznačené jednotlivé země, království, hory, vrcholy, řeky a zátoky. Dále můžeme prostudovat „seznam králů a rodokmenů, kalendářů, abeced, jazykovědných poznámek a historického přehledu svého imaginárního Druhého a Třetího věku Středozemě, pokrývajícího 6462 let.“¹⁹ Detailní historií se zabývá zejména kniha *Silmarillion*.

Když byl sám Tolkien dotázán, co je Středozemě, odpověděl, že jde o „archaické slovo pro ‚svět‘“. Webstrův *Univerzální slovník* z roku 1938 jeho slova dokládá, jelikož slovo „middle-earth“ je zde uvedeno jako starodávné označení světa.

Jak připomíná Lin Carter, „původ mnoha témat a zápletek lze vystopovat v severských bájích a světové literatuře.“²⁰ Vyobrazení Středozemě ve Třetím věku můžeme přirovnat k středověku v Evropě. „Je z velké části zarostlá hustými a prastarými lesy, kde číhají temní tvorové, tu a tam se vyskytuje kousek prostého života: zemědělské usedlosti, obdělaná pole a městečka.“²¹

Vidíme zde ale také inspiraci řeckými bájemi, kde lidé sdílejí svět s bytostmi, které nejsou lidské. I ve Středozemi lidé žijí spolu s trpaslíky, elfy, skřety, enty a hobity. Trpaslíci a elfové jsou vypůjčeni ze severské mytologie, avšak otcem hobitů, skromného národa žijícího v norách, a entů, pastýřů stromů a ochránců přírody, je sám Tolkien.

Narnie

Svět, který vytvořil C.S.Lewis známe pod názvem Narnie. Existuje paralelně spolu s naším světem a lze do něj vstoupit pomocí kouzla. Není to ale jen Narnie, jejíž počátek je popsán v knize *Čarodějův synovec*, kterou Lewis stvořil. Lewis zmiňuje přítomnost nespočetných světů, avšak blíže poznáváme pouze Narnii, zemi Charn, což je nejstarší a umírající svět, Telmar, zemi lidí, Archeland. Poslední popsanou zemí je říše na konci světa, země „Císaře za mořem“, kam všechny bytosti odcházejí po smrti, pokud jsou toho hodny.

Můžeme ale říci, že Narnie je ze všech těchto světů nejdůležitější, jelikož je jí věnována největší část příběhu. Tato magická země je stvořena Aslanem, lvem, který představuje Boha. Děti,

¹⁹ CARTER, Lin. *Tolkien: Zákulisí pána prstenů*, Praha: Argo, 2002, S.16.

²⁰ Tamtéž. S.17.

²¹ Tamtéž. S.38.

které se do Narnie dostanou prostřednictvím kouzla, potkají v Narnii mytologické bytosti, jako jsou mluvící zvířata, fauni, satyrové, trpaslíci, obři, kentauři, minotaury, skřeti, vlkodlaci, dryády a najády. Zde vnímáme vliv antické mytologie.

Důležité je zdůraznit, že v Narnii čas ubíhá nepředvídatelně a jinak než v našem světě, což je běžné v anglosaských mýtech a pověstech.

2. C.S.Lewis

2.1. Životní zkušenost

Clive Staples Lewis, který se narodil 29. listopadu 1898 v Belfastu, Severním Irsku. Už od útlého dětství vyrůstal v rodině, která ho spolu s jeho o tři roky starším bratrem Warrenem zahrnovala nejen láskou, ale také dávala důraz na vzdělání. Jeho otec, Albert James Lewis, byl totiž advokát a jeho manželka Florence Hamilton Lewisová, vzdělaná matematicka s vysokoškolským diplomem z Queen's College v Belfastu.²² Matka předala Lewisovi základy latiny a francouzštiny a po obou rodičích zdědil lásku ke literatuře.

Ve svém díle *Surprise by Joy* Lewis popisuje, že rodiny jeho rodičů byly velice odlišné, nejen svým původem, ale i temperamentem.

Jeho otec byl „první ze svého rodu, kdo dosáhl význačnějšího postavení.“²³ Jeho praděd byl zemědělcem a dědeček byl dělníkem. Byli to praví Velšané, kteří byli velice vášniví, často se rozhněvali, ale i rozněžnili.

Na druhé straně maminka pocházela z rodiny plné právníků, námořníků a duchovních a Lewis tuto část rodiny považoval za chladnější a kritičtější. Celá rodina se hlásila k anglikánské církvi, jelikož dědeček z matčiny strany byl jejím farářem. Lewis prý vždy vnímal kontrast mezi „radostnou a klidnou láskou své maminky a nevyrovnaným citovým životem svého otce.“²⁴ Clive, který neměl rád své jméno, si zvolil jako svou přezdívku Jack, kterou přijala jeho rodina i přátelé a oslovovali ho tak celý život.

C.S. Lewis se v sedmi letech spolu se svou rodinou přestěhoval do nového velkého domu se zahradou a opustil řadový domek, kde vyrůstal. Tuto zkušenost popisuje jako velkou změnu.²⁵ Nový dům byl plný knih, a tato dostupnost literatury změnila Lewisův vnitřní svět i jeho životní styl. Další věcí, která roznítla jeho fantazii, byla příroda, konkrétně irské kopce, louky a stromy, které dům obklopovaly. Tato krajina zanechala svůj odkaz v jeho bájně říši Narnii. Lewis nejvíce zaujal „zaujal výhled na severozápad - nekonečné letní západy slunce za modrými hřebeny, havrani vracející se domů.“²⁶

²² HOŠEK, Pavel: *Ve víru velkého tance: Duchovní zkušenost přítomná v literárním díle C. S. Lewise*, Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2021, S. 14.

²³ LEWIS, C.S.: *Surprised by Joy*, HarperOne, 2017, S.8.

²⁴ HOŠEK, Pavel: *Ve víru velkého tance: Duchovní zkušenost přítomná v literárním díle C. S. Lewise*, Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2021, S.15.

²⁵ LEWIS, C.S.: *Surprised by Joy*, HarperOne, 2017, S.14

²⁶ Tamtéž. S.17.

Nebyly to ale pouze tyto pozitivní zážitky, které poznamenaly jeho dětství. Jeho rodinu zasáhla tragédie, která změnila jeho vztah k otci, bratrovi a Bohu. Jeho maminka totiž v roce 1908 vážně onemocněla rakovinou a po několika měsících zemřela. „Jackovi“ bylo v tu dobu 10 let. Tato zkušenost se odráží v jeho knihách, konkrétně v příběhu *Čarodějův synovec*, ve kterém sledujeme mladého chlapce, jehož matka je nemocná a nelze jí pomoci. Můžeme zde vidět intenzivní pocit bezmoci, který si Lewis odnesl i do svého dospělého života. Smrtí matky z jeho života dle jeho vlastních slov „*zmizelo veškeré samozřejmé štěstí i vše, co bylo klidné a spolehlivé.*“²⁷

Byl ovlivněn ale i Lewisův vztah s otcem. Ten se se smrtí své manželky nikdy nedokázal smířit a neuměl se svými syny navázat bližší kontakt. Lewis sám toto období popisoval jako rok, kdy ztratil oba rodiče zároveň.²⁸ Jak sám Lewis později říká: „*V jistém smyslu jsem onoho roku ztratil oba rodiče zároveň.*“²⁹

Vztah s bratrem tato událost naopak posílila, společná ztráta a pocity opuštěnosti je sblížily a Warnie se stal jednou z nejdůležitějších postav Lewisova života. Již od útlého věku ho popisuje jako „*požehnání, spojence, téměř spiklence*“.³⁰ Tento důraz na sourozeneckou lásku můžeme pozorovat zejména v příběhu *The Lion, the Witch and the Wardrobe (Lev, Čarodějnice a skříň)*. Je důležité zmínit, že oba bratři vytvářeli různé imaginární světy. Byli ovlivněni autorkou Beatrix Potterovou, která ve svých knihách propojovala zvířecí a lidský svět, což C.S.Lewis inspirovalo k napsání příběhů, odehrávajících se v zemi zvířat, kterou nakonec propojil s bratrovou imaginární zemí plnou vlaků a parníků a vznikla říše Boxen. Tyto příběhy byly roku 1985 publikovány pod názvem *Boxen: The Imaginary World of the Young C.S. Lewis*.

Lewisovo dětství ale po smrti maminky negativně poznamenala ještě jedna událost. Otec ho spolu s bratrem Warniem poslal do internátní školy Wynyard ve Watfordu. Ředitelem této školy byl reverend Robert Capron, přezdívaný studenty jako Starouš, který byl „*despotický podivín se sklony k sadismu, u kterého se stále silněji projevovaly příznaky vážné duševní choroby*“³¹. Lewis popisuje, že se tam cítil jako „*bledý, třesoucí se, nařikající a povolný otrok*“.

³²Na tuto školu byla dokonce podána i žaloba a ředitel byl zadržen pro násilnické chování.

²⁷ LEWIS, C.S.: *Zaskočen radostí*, Praha: Návrat domů, 2020, S.27.

²⁸ Tamtéž. S.33.

²⁹ Tamtéž. 34.

³⁰ Tamtéž. S.10.

³¹ HOŠEK, Pavel: *Cesta do středu skutečnosti*, Praha: Centrum pro studium demokracie, 2014, s.17.

³²LEWIS, C.S.: *Zaskočen radostí*, Praha: Návrat domů, 2020, S.33.

Lewis tedy začal navštěvovat Campbell College, která byla od jeho domu vzdálena přibližně dva kilometry, takže víkendy mohl trávit doma. To ho velice potěšilo, protože Irsko miloval.³³ Prostředí této školy, konkrétně lucerna, ho inspirovala a zařadil ji jako jeden z motivů v knize *The Lion, the Witch and the Wardrobe (Lev, Čarodějnice a skříň)*. Po polovině prvního roku na této škole ale onemocněl a „ze školy ho vzali domů. Otec na školu zanevřel z důvodů, které Jackovi nebyly zcela jasné.“³⁴ Během doby léčení se Lewis zamiloval do pohádek. „Hluboce mi učarovali trpaslíci“, zmiňuje se.³⁵

Ve třinácti letech začal v Anglii navštěvovat přípravnou školu, kterou nazývá Chartres. Poté přestoupil na internátní školu Malvern College, kde již před ním začal studovat jeho bratr. Jejich zkušenost na této škole se velice liší. C.S.Lewis pobyt popisoval jako noční můru, ve své knize barvitě popisuje šikanu. Důvodem byly školní sportovní hry. Na kolektivní sporty totiž C.S.Lewis vůbec neměl talent, sám sebe popisuje jako neohrabaného.³⁶ A jelikož byl na této škole na hry kladen veliký důraz, C.S.Lewis se velice často setkával se šikanou a stále více se uzavíral do svého vnitřního světa, plného severské mytologie a dalších klasických příběhů, které pro něj představovaly útěchu.

Jeho vnitřní svět zajímal i jeho soukromého učitele Williama T. Kirkpatricka, ke kterému, poté co mu otec dovolil opustit školu, nastoupil a který ho připravoval k univerzitnímu studiu. Učil se u něj i Lewisův otec a Warnie, kterého W. T. Kirkpatrick připravil ke studiu na Royal Military College. C.S.Lewis na toto období, kdy trávil svůj čas procházkami přírodou, debatami a četbou, vzpomíná „jako na jedno z nejšťastnějších období“.³⁷ Toto období trvalo dva roky, od roku 1914 do roku 1916. Díky Kirkpatrickově učení byl roku 1917 přijat ke studiu na Oxfordské univerzitě. Zvládl zkoušky a získal stipendium, jediným problémem byla matematika. Měl si ji doplnit dodatečně, nikdy se tak ale nestalo. Nedostudoval ani jeden celý trimestr, když byl odveden do armády, kam se dobrovolně přihlásil. Sloužil ve Francii v „Somerset Light Infantry“. O jeho zkušenostech toho moc nevíme, on sám o válce nemluvil. Víme jistě, že se zúčastnil krvavé bitvy na Sommě, v níž zahynul jeho kamarád Paddy Moore. Jejich setkání bylo náhodné, byl to jeho spolubydlící a spojoval je nejen jejich irský původ, ale také obava o rodiče. Slíbili si, že pokud někdo z nich padne, postará se

³³Tamtéž. s.50.

³⁴ Tamtéž. S.53.

³⁵ Tamtéž. S.54.

³⁶ Tamtéž. S 87.

³⁷ HOŠEK, Pavel: *Ve víru velkého tance*, Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2021, s.20.

ten druhý o jeho rodinu. V případě Paddyho šlo ještě o sestru Maureen. Jack byl sice poté zasažen špatně mířenou britskou střelou, ale v nemocnici se rány dobře hojily a vyvázl živý. Když se vrátil domů, mohl svůj slib splnit. Celá desetiletí žil ve společné domácnosti s Maureen a její matkou. Jako neblahá připomínka války mu zůstaly střepiny, které měl do konce života v hrudi. Udělené vojenské vyznamenání za statečnost mu bylo příjemnější vzpomínkou.

Když se zotavil ze zranění, nastoupil znovu na univerzitu, kde studoval od roku 1919 do roku 1925. Díky tomu, že byl válečný veterán, mu byla zkouška z matematiky odpuštěna. Sám Lewis zmiňuje, že je za svoji účast ve válce vděčný, protože „*kdyby neudělovali vojákům výjimku, nepochybně by se musel vzdát naděje, že kdy bude na Oxfordu studovat.*“³⁸

Exceloval ale v humanitních disciplínách, filozofii, anglické literatuře a v antické klasice, kde získal nejvyšší možná ocenění. Na oxfordské univerzitě Magdalen College poté roku 1925 získal akademický post. Zde pak přednášel dalších dvacet devět let a později byl jmenován profesorem.³⁹

Došlo zde k osudovému setkání s Johnem Ronaldem Reulem Tolkienem, který byl jeho starším kolegou. Spojil je jejich literární vkus a Lewis začal navštěvovat klub milovníků staroislandštiny, plný intelektuálů a spisovatelů, nazvaný *The Inklings*, který Tolkien založil. Tato skupina byla pro Lewise vskutku transformační, díky hlubokým debatám, které spolu vedli, totiž znovu přijal křesťanskou víru. Nebylo to ale jednoduché a trvalo to několik let. O jeho cestě k víře se více zmíním v další kapitole.

Roku 1929 zemřel Lewisovi tatínek, o kterého týdně před jeho smrtí pečoval. Tyto dny je sblížily, měli spolu mnoho přátelských a laskavých rozhovorů. Lewis poté koupil rodinný dům v Headingtonu, kde žil spolu s paní Mooreovou, její dcerou Maureen a později i se svým bratrem Warniem, který se nikdy neoženil. Jejich společný život ale byl pro Lewise nesnesitelný, jelikož jeho bratr trpěl alkoholismem a paní Moorová postupně začínala trpět demencí. I tak ji ale po přijetí do ústavu denně navštěvoval, až do její smrti.⁴⁰

Roku 1950 mu přišel první dopis od americké spisovatelky Helen Joy Davidman Greshamové a započalo jejich pravidelné dopisování. Po dvou letech ho navštívila, bylo to poté, co zemřela paní Maureenová. Stali se z nich velmi dobří přátelé, a Joy dokonce strávila vánoční prázdniny v jeho domě.

³⁸LEWIS, C.S.: *Surprised by Joy*, HarperOne, 2017, s.182.

³⁹ŠMEJDOVÁ, BARBORA: *Rozumové argumenty a pohádkové světy*, Karolinum, 2021, s.14.

⁴⁰Tamtéž. S.15.

Joy byla židovka, která v USA hledala lepší budoucnost. Tu na chvíli našla po boku Williama Linsdaye Greshama, s kterým měla dva syny, Davida a Douglase. Jejich štěstí ale netrvalo dlouho. Wiliam měl deprese a často hledal útěchu v alkoholu, po kterém byl vůči svým synům násilný. Joy se ho rozhodla opustit, odjela do Anglie a v roce 1954 se oficiálně rozvedla. Dokonce s oběma chlapci bydlela v Headingtonu, blízko Lewisova domu. Joy ale nebylo povoleno prodloužení pobytu, jedinou cestou k občanství bylo vdát se, a proto se rozhodla požádat C.S.Lewise o laskavost. Ten jí vyhověl a vzal si ji. Po nějakém čase ale byla kvůli bolestem převezena do nemocnice, kde se dozvěděla, že má rakovinu v pokročilém stádiu. Pro Lewise to byla těžká rána a možná i moment, kdy si uvědomil, že Joy je pro něj více než dobrá přítelkyně. Chtěl se s ní při církevním sňatku znovu oženit, a to se také roku 1957 stalo. Modlil se i za její uzdravení a její zdravotní stav se skutečně zázrakem zlepšil: manželům tak bylo dopřáno několik let šťastného a spokojeného manželství, plného cestování a poznávání světa. Jeho manželka ale roku 1960 na rakovinu, která se jí znovu vrátila, zemřela. Lewis se se smrtí manželky vyrovnal tak, že pod pseudonymem N.W.Clerk napsal knihu *A Grief Observed*. Smrt manželky ho zasáhla podobně, jako smrt jeho maminky, už ale nepochyboval o existenci Boha, ale pochyboval o jeho dobrotě.⁴¹ Je zajímavé, že jeho přátelé mu tuto knihu doporučovali k přečtení, aniž by věděli, že ji sám napsal.

Lewis vychovával Joyny syny dál, ale jeho zdravotní stav se stále zhoršoval, měl problémy s ledvinami i se srdcem. Roku 1963 kvůli zdravotním důvodům rezignoval ze své pozice na univerzitě v Cambridgi. Zemřel poté 22.11.1963 v Headingtonu v Oxfordu. „Tolkien za něj nechal sloužit zádušní mši, při které sám ministroval.“⁴² (52) Jeho bratr Warnie zemřel o deset let později a byl pohřben vedle svého bratra.

2.2. Cesta k víře

„He works on us in all sorts of ways: not only through what we think our “religious life“. He works through Nature, through our own bodies, through books- sometimes through experiences which seem (at the time) antiChristian. But above all, He works on us-through each other.“

C.S.Lewis, Mere Christianity

⁴¹ HOŠEK, Pavel: *Ve víru velkého tance*, Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2021s.50.

⁴² Tamtéž. S.52.

Vztah, který si zaslouží samostatnou kapitolu, je Lewisův vztah k Bohu a k víře. Formoval se totiž po celý jeho život. Jak jsem již zmiňovala, jeho dědeček z matčiny strany byl farářem, proto se celá rodina hlásila k anglikánské církvi. Lewis ale k Bohu jako dítě přistupoval „bez lásky a bez bázně“⁴³ Můžeme říci, že jeho víra byla určitým zvykem či tradicí. Modlil se například za matčino uzdravení, a když to nefungovalo, dále o tom nepřemýšlel, protože byl zvyklý, že tyto „božské“ věci nefungují. Sám na své dětství vzpomíná jako na čas plný estetických prožitků, náboženské zkušenosti nezmiňuje vůbec. *„Rodiče mě učili to, co se tehdy učivalo, musel jsou odříkat svou modlitbičku, a když nastal čas, vzali mě do kostela. Prostě jsem přijímal, co mi říkali. Nevzpomínám si ovšem, že by mě to nějak zaujalo.“*⁴⁴

Popisuje ale, že skutečným věřícím se stal během studia na škole, kde byl ředitelem „Starouš“. Chlapci museli každou neděli dvakrát navštěvovat bohoslužby. Lewis se zde setkal s lidmi, kteří mu předávali „základní křesťanské učení“ a evidentně mu věřili a žili jím. Tato autentičnost a opravdovost se mu zalíbila a začal se vážně modlit, četl si Bibli a snažil se řídit svým svědomím.⁴⁵ Během této doby si zamiloval také romány o starověku. Jeho nejoblíbenější literaturou byly sci-fi příběhy H.G.Wellse. *„Představa jiných planet mě tehdy zvláštním a opojným způsobem přitahovala“*, popisuje Lewis ve svém díle *Zaskočen radostí*.⁴⁶

Ve třinácti letech, v době, kdy začal studovat na přípravné škole, došlo k novému vývoji v jeho životě. Nejdůležitější věcí, kterou Lewis popisuje je, že přestal být křesťanem. Zmiňuje zdravotnici, která v něm díky společným rozhovorům probudila zájem o okultno. *„Kousek po kousku, nevědomky, bez nějakého záměru narušovala celý rámec víry. Neurčitost a čistě spekulativní charakter všeho toho okultismu mě začaly přemáhat. A postupně zasahovaly-dalo by se říct přemáhaly-vážné pravdy vyznání víry. Vše se stávalo předmětem spekulací: brzy jsem slovo věřím nahradil slovy mám pocit“*.⁴⁷

Nebylo to ale jen těmito rozhovory. Osobní zbožnost se mu stala „naprostým břemenem“ a již ve škole, kde si byl sice jist, že se stal opravdovým křesťanem, zjistil, že ho modlitba svazovala a nepřinášela pokoj. Považoval ji spíše za břímě.⁴⁸ Navíc reflektuje, že i smrt maminky ovlivnila jeho víru a bylo v něm zaseto semínko pesimismu.

⁴³ LEWIS, C.S.: *Zaskočen radostí*, Praha: Návrat domů, 2020, s.24.

⁴⁴ Tamtéž. S.12.

⁴⁵ Tamtéž.S.36.

⁴⁶ Tamtéž.S.37.

⁴⁷ LEWIS, C.S.: *Surprised by Joy*, HarperOne, 2017, S.62-63.

⁴⁸ LEWIS, C.S.: *Zaskočen radostí*, Praha: Návrat domů, 2020, s.61.

Lewis se začal více zajímat o literaturu, konkrétně mu učarovala severská mytologie, poté také keltská a řecká. Dále miloval autory, jako byl G.B.Shaw či Milton. Četba jejich knih v něm prohlubovala nově nalezený ateismus. Nadchnul se i pro klasické autory, jako Horatius, Platon či Eurípidés. V mysli se mu „*usadilo vědomí o rozlehlosti a mrazivosti vesmíru a malosti člověka.*“⁴⁹ Nejlepším argumentem pro ateismus byl latinský text básníka Tita Lucretia Cara: „*Kdyby Bůh sestrojil svět, nebyl by to svět tak chatrný a plný chyb, jaké vidíme.*“ Později Lewis reflektuje svůj život a přiznává, že žil v rozporu. „*Tvrdil jsem, že Bůh neexistuje. A také jsem se na něj za to hodně zlobil. Rovněž mi vadilo, že stvořil svět...*“⁵⁰

Pro Lewise byli velice důležití přátelé a jeho první přítel Arthur ho přivedl ke klasickým anglickým romanopiscům. Jejich vztah byl hluboký a řešili spolu i věci víry. Dokládá to dopis, který mu poslal:

*„Ptáš se mě na náboženství: v žádné nevěřím. Všechna náboženství, to jest všechny mytologie, abychom nazývali věci pravými jmény, jsou dílem člověka, Kristus stejně jako Loki... Velcí hrdinové byli často po smrti zbožštěni, jako Herakles nebo Odin, stejným způsobem byl hebrejský filozof Ješua prohlášen za boha a uctíván, to se spojilo se staroizraelským kultem Jahveho, a tak vzniklo křesťanství, prostě další mytologie mezi mnoha jinými, jen shodou okolností ta, ve které jsme byli vychováni.“*⁵¹

Víme, že Lewis se přímo účastnil válečných bitev, proto nás může napadat otázka, zda se v některé dramatické situaci neobrátí k Bohu a nehledal útěchu u něj? Když se člověk setká s nějakou tragédií nebo nebezpečnou život ohrožující situací, je běžné, že se i jako nevěřící začne modlit. C.S.Lewis ale řekl: „*Nikdy jsem neklesl tak hluboko, abych se modlil.*“⁵² Vidíme, že jeho skepse vůči víře byla opravdu obrovská.

Po válce se na Oxfordské univerzitě orientoval na středověkou a raně novověkou anglickou literaturu, mezi lety 1924-1925 vyučoval i filozofii.⁵³ Lewis se ale nehlásil ke

⁴⁹ Tamtéž. S.62.

⁵⁰ Tamtéž. S.110.

⁵¹ HOŠEK, Pavel: *Ve víru velkého tance: Duchovní zkušenost přítomná v literárním díle C. S. Lewise*, Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2021, S.23.

⁵² DOWNING DAVID C., *The most reluctant convert*, Intervarsity Pr 2002

⁵³ ŠMEJDOVÁ, BARBORA: *Rozumové argumenty a pohádkové světy*, Karolinum, 2021, S.16

konkrétnímu filozofickému proudu, na „pozadí jeho tvorby můžeme najít stopy myšlení Platona, Aristotela, sv. Augustina, Boethia, Kanta“.⁵⁴ Právě na Oxfordu začala cesta jeho obrácení, můžeme dokonce říci, že jedním z důvodů jeho znovunalezení víry byla literatura. Lewis říká, že „právě intuice (spíše než myšlenková spekulace) byla jeho vodítkem na cestě existenciálního hledání.“⁵⁵ Toto hledání jej nakonec přivedlo ke křesťanství. Křesťanství pro něj totiž bylo možností, jako skloubit krásu tajuplných mýtů a rytmus všedních dní, romantické snění a závěry racionálních úvah.⁵⁶

Kromě literatury mělo na jeho duchovní obrácení podíl i přátelství s lidmi, se kterými se setkal v Oxfordu a kteří byli křesťané. Jedním z nich byl anglista Hugo Dyson a druhým byl již zmíněný John Ronald Reul Tolkien. Lewis říká, že „přátelství s Tolkienem znamenalo konec dvou předsudků.“⁵⁷ Dříve byl varován, aby nikdy nevěřil „papežencům“ a na katedře anglického jazyka ho varovali před filology. Tolkien byl obojí, katolík i filolog. Díky společným konverzacím a debatám se postupně dostávali až ke kořenům víry a Lewis při rozhovorech s nimi pochopil, že mu „křesťanství dovoluje smysluplně propojit mýtus a skutečnost“.⁵⁸ Rok 1929 označuje Lewis rokem svého obrácení. Uznal, že Bůh je Bůh a započal s ním osobní vztah.⁵⁹

„Bůh pro něj již nebyl abstraktním pojmem. Nebyl výsledkem jeho myšlenkových pochodů. Nebyl logickým závěrem nějaké argumentační řady. Byl takřka hmatatelným Protějškem, který se Lewisovi vboural do života, který vtrhl do jeho vnitřního světa a nenechal kámen na kameni.“⁶⁰

Lewis zmiňuje, že člověk v sobě musí pěstovat umění víry. Je třeba o ní pečovat, aby zůstala živá. Denní modlitby, četba a návštěva kostela jsou proto důležitou částí křesťanského života. Prvním krokem k víře je dle Lewise přiznání, že je člověk pyšný. Dalším krokem je upřímný pokus o křesťanské ctnosti. Lewis říká: „*Nikdo si neuvědomí, jak je zlý, dokud se usilovně nesnaží být dobrým.*“ Díky pěstování našich ctností objevujeme svou neschopnost

⁵⁴ Tamtéž, S.17

⁵⁵ HOŠEK, Pavel: *Cesta do středu skutečnosti*, Centrum pro studium demokracie, 2014, S.18

⁵⁶ ŠMEJDOVÁ, BARBORA: *Rozumové argumenty a pohádkové světy*, Karolinum, 2021, S.17

⁵⁷ LEWIS, C.S.: *Zaskočen radostí*, Praha: Návrat domů, 2020, S.202

⁵⁸ ŠMEJDOVÁ, BARBORA: *Rozumové argumenty a pohádkové světy*, Karolinum, 2021, S.15

⁵⁹ LEWIS, C.S.: *Zaskočen radostí*, Praha: Návrat domů, 2020, S.213

⁶⁰ HOŠEK, Pavel: *Ve víru velkého tance: Duchovní zkušenost přítomná v literárním díle C. S. Lewise*, Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2021, S.30.

a dojdeme k objevu toho, že všechny naše schopnosti, od „*schopnosti myšlení, až k poslednímu pohybu našich údů, vše je Jeho darem.*“ Mluví i tom, že pokušení neznají jen zlí lidé, ale i dobří. „*Jen ti, kdo se snaží odpírat pokušení, vědí, jak dovede být mocné.*“⁶¹

Důležitým aspektem víry je dle něj pokora. Lewis ve svém díle píše: „*Mohu tedy jen prosit zkušené křesťany, aby mne pečlivě sledovali a řekli mi, kdybych sešel z cesty. A mohu prosit ostatní, aby má slova brali jako návrh, který může být ku pomoci, nikoliv však proto, že jsem si jist, že mám pravdu.*“⁶² Zdůrazňuje také objevení víry vlastní zkušeností, nikoliv opakování toho, co jsme se naučili během náboženské výchovy.

Cesta k Bohu je dle Lewise „*cestou mravního úsilí. Ale na druhé straně to není toto úsilí, co nás k Bohu přivede, nýbrž vede nás k rozhodujícímu okamžiku, kdy se obrátíme k Bohu, žádající: Ty to musíš učinit, já nemohu.*“⁶³

2.3. Dílo

Prvním Lewisovým vydaným dílem byla roku 1919, krátce po skončení první světové války, sbírka veršů *Spiritis in Bondage*. Vydal ji pod pseudonymem Clive Hamilton a bylo mu pouhých dvacet let. Veliké oblíbenosti se ale k Jackovo zklamání netěšila. Poté zkusil vydat roku 1926 další poezii, satiristické dílo nazvané *Dymer*.

Až dílu *Alegorie lásky*, které vydal roku 1936, se dostalo pozornosti a získal za něj Hawthorndenovu cenu a celosvětové uznání jako spisovatel. Roku 1938 přišel s prvním sci-fi dílem *Out of the Silent Planet*, který byl čtenářsky velmi úspěšný. Tato kniha byla součástí vesmírné trilogie, která se zabývala pojmy jako je hřích a touha.

Roku 1940 vydal slavnou teologickou knihu *Problém bolesti* a od roku 1941 vycházely v časopise Guardian jeho legendární kniha *Rady zkušeného ďábla*. Následovala velice vlivná kniha s názvem *Zničení člověka* zabývající se morálním zákonem v lidském nitru.

⁶¹ LEWIS C.S.: *Hovory*, SLUNCE, 1945, S.77-79.

⁶² Tamtéž. S.79.

⁶³ Tamtéž. S.79.

Lewis také často promlouval do rádiových vysílání a hovořil tam o křesťanství, jeho projevy byly poté shromážděny v díle *Mere Christianity*, vydané roku 1952. Tyto jeho promluvy byly vysílány za války a dali lidem oporu, kterou potřebovali. Z Lewise se během „válečných let stala celebrita mezinárodního věhlasu.“⁶⁴ Roku 1946 vydal knihu *Velký rozvod nebe a pekla*, která líčí „snovou vizi o cestě z místa věčného ztracení do těsného sousedství nebe.“⁶⁵

Dílo, které ho proslavilo nejvíce a můžeme ho nazývat jeho nejdůležitějším a nejpopulárnějším dílem jsou *The Chronicles of Narnie (Letopisy Narnie)*, které začal vydávat roku 1950. Jedná se o 7 knih, z nichž každá sleduje osud nějakého dítěte. První tři knihy, *Lev, Čarodějnice a skříň*, *Princ Kaspian a Plavba jitřního poutníka*, byly dokonce zfilmovány a jsou velice populární.

V knize *Zaskočen radostí* (1954) jsou zaznamenány jeho vzpomínky na svou konverzi ke křesťanství. Díla jako *Úvahy nad Žalmy* (1958), *Čtyři lásky* (1960) a román *Dokud nemáme tvář* (1956) nesou vliv jeho manželky Joy. Jeho poslední knihou, která byla vydána posmrtně v roce 1964 je kniha *Letters to Malcolm*. Je to intimní rozhovor mezi Bohem a člověkem.

⁶⁴ HOŠEK, Pavel: *Ve víru velkého tance: Duchovní zkušenost přítomná v literárním díle C. S. Lewise*, Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2021, S.42.

⁶⁵ Tamtéž, S.43.

3. J.R.R.Tolkien

3.1. Život

John Ronald Reuel Tolkien se narodil 3. ledna 1892 v Bloemfonteinu, městě ležícím uprostřed Jihoafrické republiky. Jeho tatínek, Arthur Tolkien, na toto místo roku 1890 odešel z Birminghamu za prací, do nové pobočky banky. Jako jednu z mála vzpomínek na toto období uvádí Tolkienovi blízcí to, že ho jako malého kousla tarantule. Naštěstí mu chůva jed vysála.⁶⁶ Sám Tolkien si tuto situaci prý pamatuje jen z vyprávění. Tato zkušenost ale jistě ovlivnila jeho literární tvorbu, v jeho fantasy světě Středozemi totiž pavouci hrají jednoznačnou negativní roli.

Jako čtyřletý se ale s maminkou a s mladším bratrem Hilarym Arthurem Reulem „poprvé ocitl doma.“⁶⁷ Přestěhovali se zpět do Anglie, do vesnice Sarehole poblíž Birminghamu, kde Tolkien strávil své dětství a zároveň nejšťastnější roky. Tato vesnice, konkrétně mlýn, pro něj byla inspirací při vytváření Hobitína. V jednom ze svých rozhovorů zmiňuje, že inspirací pro Středozem mu byl anglický venkov.⁶⁸ Jeho dětství ale zasáhlo několik tragédií. Tatínek, který se za nimi měl vracet z Afriky a kvůli pracovním povinnostem nemohl jet spolu s nimi do Sarehole rovnou, náhle onemocněl a zemřel.

Další změna přišla, když se rodina musela z venkova odstěhovat do průmyslového Birminghamu plného hluku a zápachu z továren. To změnilo jeho vnitřní svět, můžeme se i dohadovat, zda přímo toto místo nebylo inspirací pro temnou říši Mordor z jeho slavného díla *Pána prstenů*. Tolkienův svět byl ovlivněn i duchovní proměnou jeho matky Mabel Tolkienové. Ta se po smrti manžela rozhodla k členství v římskokatolické církvi a roku 1900 byla přijata. Setkala se zde s péčí a laskavostí, zejména od kněze Francise Xaviera Morgana, který se o jejich rodinu staral jak z psychické, tak i praktické stránky. Ze strany rodiny se ale setkala s odsouzením a nenávisť. Odepřeli jí po smrti manžela finanční pomoc a za přestup ke katolicismu ji zavrhli.⁶⁹

⁶⁶ CARPENTER, Humphrey. *J.R.R. Tolkien: Životopis*. Praha: Mladá fronta, 1993, S.21.

⁶⁷ HOŠEK, Pavel. *Sloužím tajnému ohni*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2020, S.10.

⁶⁸ RESNIK, Henry. *Saturday Evening Post: Niekas*, Philadelphia: Curtis publishing, 1967, S.18.

⁶⁹ COREN, Michael. *Život pána prstenů: J.R.R.Tolkien*, Praha: Baronet, 2002, S.26.

Kněz Francis pomohl Tolkienovi ke studiu na Gymnáziu svatého Filipa. Díky svému nadání tam však nezůstal dlouho. Roku 1903 získal stipendium na Gymnáziu krále Edwarda. Tato škola byla pro něj naplňující, seznámil se zde se světem středověku, jeho literaturou a zákony. Byl také součástí klubu, který se nazýval Čajový klub - Barrovianská společnost. Tento inspirující klub formoval jeho myšlení. Nalezl tam také mnoho přátel a toto společenství bylo beze sporu inspirací pro „společenstvo“ v jeho nejznámějším literárním díle *Pán prstenů*.

Objevování či vytváření nových jazyků bylo jeho koníčkem. V dospělosti poté vynalezl „*vlastní jazyk, včetně kompletního tvarosloví, podrobné mluvnice a jasně definovaných syntaktických pravidel.*“⁷⁰ Tuto zálibu jistě ovlivnila Tolkienova matka, která dbala o vzdělání svých synů. Ve čtyřech letech již uměl Tolkien číst a později se naučil i psát. Matka v něm probudila také lásku k jazykům. Sama ovládala latinu, francouzštinu a němčinu. Naučila svého syna základům latiny, která ho okouzila.

Tolkienova matka naneštěstí roku 1904 onemocněla cukrovkou a jelikož neměla přístup ke kvalitní lékařské péči, ještě téhož roku ve svých 34 letech zemřela. Tolkienovi bylo teprve dvanáct let a smrt matky byla pro oba bratry hlubokou ztrátou. Tolkien její odchod dával za vinu příbuzenstvu, které je po konvertování ke katolicismu přestalo finančně podporovat, z tohoto důvodu neměli dostatečný finanční obnos na léčbu.⁷¹

Od smrti matky ho i s bratrem vychovával až do dosažení plnoletosti otec Francis Morgan, který na sebe vzal roli poručníka a živitele. Tolkien ho považoval za svého druhého otce.⁷² Tento kněz je podporoval finančně i duchovně. Ubytování jim otec Francis poskytnout nemohl, takže bratři několik let strávili u tety Beatrice, kde ale nebyli spokojeni, proto se poté roku 1908 nastěhovali k paní Faulknerové. Tato žena pronajímala pokoje svého domu a v jednom pokoji bydlela i Tolkienova budoucí manželka. Jmenovala se Edith, byla o tři roky starší než Tolkien a nebyla katolička. Potkal je stejný osud, protože i ona přišla o oba rodiče v mladém věku. Zamílovali se do sebe, ale otec Morgan tento vztah zakázal, alespoň do Tolkienovi plnoletosti, právě pro jejich věkový rozdíl a také z náboženského důvodu. Tolkien

⁷⁰ HOŠEK, Pavel. *Sloužím tajnému ohni*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2020, S.15.

⁷¹ Tamtéž, S.12.

⁷² Tamtéž, S.13.

jeho přání respektoval, našel si jiné ubytování a prožil tři roky bez kontaktování Edith. I ona se odstěhovala do domu rodinných přátel v Cheltenhamu.⁷³

Po dokončení školy Krále Edwarda VI. získal Tolkien stipendium a nastoupil do Exeterovy koleje v Oxfordu. „Vytvořil si okruh nových přátel, věnoval se svému oblíbenému sportu, rugby, a opět založil diskusní klub.“⁷⁴ Měl zde studovat klasickou filologii, tedy řecký a latinský jazyk a literaturu. Více ho však lákaly severské jazyky. Také ale očekával na to, až se stane plnoletým a bude moci požádat Edith o ruku. Tato strana života ho lákala ještě o mnoho více. Přesně v den svých narozenin jí tedy dopis s žádostí o ruku poslal. Edith, ačkoliv již byla zasnoubena s jiným mužem. Krátce nato tyto zasnuby zrušila a obnovila vztah s Tolkienem. 8.1.1914 také konvertovala ke katolicismu a zdálo se, že jim nic nestojí v cestě tomu, aby se vzali.⁷⁵

Bohužel začala první světová válka a Tolkien musel ve svých dvacetitřech letech naverbovat do armády. Byl však součástí univerzitního programu, ve kterém nemusel přerušit studia. Povedlo se mu spolu s úspěšným zvládnutím vojenského výcviku získat i titul první třídy. Krátce na to přišel povolávací dopis do Francie do Folkestonu. Ještě předtím se stihl oženit, 22. března 1916 si vzal Edith v katolickém kostele Neposkvrněné Panny Marie. Krátce nato odjel do války, kde byl přidělen jako signalizační důstojník k Lancahirským střelcům a účastnil se bitvy na řece Sommě.⁷⁶ Tato bitva byla jedna z nejtěžších, naštěstí ale vyvázl nezraněn. Onemocněl však zákopovou horečkou a byl převezen zpět do Anglie do vojenské nemocnice. Zde napsal příběh „*Pád Gondolinu*“. Do Francie se už nikdy nevrátil, jelikož se mu horečka několikrát vrátila. Válka rozbila již dříve zmíněný Čajový klub - Barrovianská společnost, jelikož dva z jeho členů padli ve válce. To byla pro Tolkiena obrovská rána, jelikož věřil, že společně pomocí literatury změní svět. Ke konci války došlo k šťastné události, jelikož se jim s Edith 16. listopadu 1917 narodil syn John Francis. Ten se později stal římskokatolickým knězem.⁷⁷

⁷³ HOŠEK, Pavel. *Sloužím tajnému ohni*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2020, S.15-16.

⁷⁴ COREN, Michael. *Život pána prstenů: J.R.R.Tolkien*, Praha: Baronet, 2002, S.37.

⁷⁵ HOŠEK, Pavel. *Sloužím tajnému ohni*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2020, S.16.

⁷⁶ Tamtéž., S.19.

⁷⁷ Tamtéž., S.23.

Studia dokončil po skončení války v roce 1919, kde získal titul M.A. a začal pracovat v redakci Oxfordského anglického slovníku jako pomocný lexikograf. Jeho úkolem bylo vytvářet definice slov a hledat jejich původ. Strávil zde dva roky. Tato práce ho naplňovala a bavila, ale toužil po tom předávat své myšlenky a stát učitelem. To se mu povedlo a roku 1920 se stal lektorem na univerzitě v Leedsu. Tentýž rok, ještě před začátkem univerzitního roku, se mu narodil druhý syn Michael Hilary. O čtyři roky později, když z univerzity odešel Tolkienův nadřízený, nahradil jeho místo a byl jmenován profesorem a předsedou katedry anglistky. Také se mu narodil již třetí syn v pořadí, Christopher.⁷⁸

Roku 1925 se uvolnilo místo profesora anglosaštiny na univerzitě v Oxfordu. Tolkien o toto místo ihned požádal, jelikož ho Oxford vždy lákal, a tak se tam s rodinou znovu vrátil. Byl studenty oblíben a jeho přednášky navštěvovalo mnoho lidí. Můžeme to přičítat jeho opravdovému zájmu o studenty, ale také schopnosti „přenášet na studenty své nadšení a přivádět jazyk a literaturu k životu.“⁷⁹

Na Oxfordu se setkal s mladším kolegou C.S.Lewisem, se kterým ho pojily podobné zájmy. Jednalo se o jedno „z největších a nejplodnějších literárních přátelství v historii.“⁸⁰ Navštěvovali společně klub Inklingové, který Tolkien pro zájemce staroislandské ságy založil. Mezi členy tohoto klubu docházelo k nekonečnému množství rozhovorů. Tento fakt dokládá například i báseň Mythopoeia, kterou Tolkien Lewisovi složil. Jednalo se o jejich společný rozhovor pojednávající „o vztahu mezi fantazií a skutečností a mezi Boží a lidskou uměleckou tvorbou“.⁸¹ Právě tento rozhovor byl pro Lewise velice transformační. Jejich přátelství sílilo, a to až tak že Tolkien nechal Lewise přečíst rukopis svého legendária, který se mu velice zamlouval. Na setkání klubu Inklingů Tolkien četl příběhy *Hobita* a *Pána prstenů* a ohlas, který na něj od ostatních členů získával, pro něj byl velice důležitý. Četba této tvorby trvala nejméně osm let.⁸² Nazýval tento klub „ideální tvůrčí dílnou“ a také určitým motorem. Zejména Lewis

⁷⁸ HOŠEK, Pavel. *Sloužím tajnému ohni*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2020

⁷⁹ COREN, Michael. *Život pána prstenů: J.R.R.Tolkien*, Praha: Baronet, 2002, S.60.

⁸⁰ Tamtéž, S.62.

⁸¹ HOŠEK, Pavel. *Sloužím tajnému ohni*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2020, S.30.

⁸² CARTER, Lin. *Tolkien: Zákulísí pána prstenů*, Praha: Argo, 2002, S.26.

mu poskytoval ujištění a povzbuzení, že psaní *Pána prstenů* má smysl. Lewis dokonce přesvědčil Tolkiena, aby rukopis *Hobita* poslal do nakladatelství.⁸³

Tolkien, oproti svému tragickému dětství a první světové válce, zažil poté velice poklidný život. Roku 1929 se mu narodila poslední dcera Priscilla, další impuls, který ho vedl k tomu psát vyprávění pro děti o hobitech, elfech a trpaslících. Během Druhé světové války byli sice jeho dva synové Michael a Christopher odveleni, ale oba válku ve zdraví přežili. Tolkien jim psal během této doby dlouhé dopisy, které byly později publikovány. Po válce Tolkien zastal novou roli dědečka, když si Michael a Christopher založili vlastní rodinu. V roce 1959 skončil ve svých šedesáti sedmi letech s prací oxfordského učitele. Psát však nepřestal, stále pracoval na básních, esejích a *Silmarillionu*.

V roce 1966 oslavil Tolkien s Edith zlatou svatbu a o dva roky později se odstěhovali z Oxfordu do pobřežního městečka Bournemouthu. Leželo na jihu Anglie a toto teplejší podnebí bylo dobré pro Edith, která měla problémy s artrózou. Bohužel však tři roky poté, co ve věku jednaosmdesáti let dostala zánět žlučníku a v nemocnici několik dní bojovala, zemřela. Tolkien byl plný bolesti a na její hrob nechal napsat Lúthien. Jedná se o postavu z povídky Beren a Lúthien, která vypráví „o lásce smrtelného muže k nesmrtelné elfí princezně.“⁸⁴ Lúthien, tedy Edith, je ta nejkrásnější čistá a nevinná dívka, která nádherně tancuje a je Berenovi ve všem inspirací.

Tolkien nemohl zůstat v Bournemouthu, jelikož mu vše připomínalo Edith, a proto se vrátil zpátky do Oxfordu. Mertonova kolej mu nabídla několik pokojů. Byl mu přidělen i pomocník, který by mu připravoval jídlo, pral prádlo a dělal společnost. Čas s ním trávil také jeho vnoučata.⁸⁵

Roku 1972 získal od královny Řád britského impéria a čestný doktorát oxfordské univerzity. Tohoto roku ale začaly Tolkiena sužovat jisté zdravotní komplikace. I přesto, že měl problémy s trávením, lékaři nic neobjevili. Tolkien tedy dál cestoval, podnikl výlet s dcerou do

⁸³ HOŠEK, Pavel. *Sloužím tajnému ohni*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2020, S.31.

⁸⁴ Tamtéž. S.21.

⁸⁵ Tamtéž. 22.

Skotska, dokonce odjel do Bournemouthu za přáteli. Tam se mu ale udělalo nevolno a po nástupu do nemocnice mu byl diagnostikován krvácející žaludeční vřed. Naděje na uzdravení stále existovala, bohužel se mu do plic dostala infekce. 2.září 1973 ve věku jednaosmdesáti let odešel. V kostele sv. Antonína se za něj konala zádušní mše, kterou sloužil jeho syn John. Byl pohřben vedle své ženy a na jeho náhrobku nalezneme nápis Beren.⁸⁶

3.2. Cesta k víře

“Out of the darkness of my life, so much frustrated, I put before you the one great thing to love on earth: the Blessed Sacrament... There you will find romance, glory, honor, fidelity, and the true way of all your loves upon earth.”

The Letters by J.R.R.Tolkien: Letter 43, J.R.R.Tolkien

Tolkien byl pokřtěný v anglikánské církvi, jeho matka se ale později roku 1900 rozhodla k členství v římskokatolické církvi a Tolkien ji následoval. I přes to, že po smrti matky zažil těžkou ztrátu, svou víru si zachoval. *„Oba bratři chápali, že římskokatolické náboženství, tak drahé jejich matce, pro ně bude důležitější než kdy předtím.“*⁸⁷ Víra se mu stala tou *„nejdůležitější duševní oporou“* a byl v ní pevně zakotven.⁸⁸

V předchozí části bylo uvedeno, že se o Tolkiena, po smrti matky, staral kněz Francis. Ovlivňovali ho mimo jiné i další vzdělání otcové. Již od malička se tedy Tolkien zapojoval do církevního dění a sloužil jako ministrant. *„Kouzlo katolické mše mu natrvalo učarovalo. Symboly mešní liturgie, jejichž působení byl denně vystaven, se vepsaly hluboko do jeho představivosti.“*⁸⁹

I v šedesátých letech, kdy se římskokatolická církev v mnohém změnila, jeho víra zůstala nezměněna. Proběhl také Druhý vatikánský koncil, který přinesl určité reformy, se

⁸⁶ HOŠEK, Pavel. *Sloužím tajnému ohni*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2020, S.37-38.

⁸⁷ COREN, Michael. *Život pána prstenů: J.R.R.Tolkien*, Praha: Baronet, 2002, S.29.

⁸⁸ HOŠEK, Pavel. *Sloužím tajnému ohni*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2020, S.26.

⁸⁹ Tamtéž. S.13.

kterými se ale Tolkien smířil. Jak uvádí Michael Coren v knize *Život Pána prstenů: „Tolkien byl zbožný chlapec, vyrostl z něj zbožný muž, a náboženská víra prostupuje i jeho dílo“*.⁹⁰

3.3. Dílo

Tolkien začal psát při svých studiích na Oxfordu, kdy ho fascinovala středověká atmosféra, umění a řemesla. Napsal báseň s názvem *Cesta Earendela, Večernice*, která vznikla v roce 1914.⁹¹ Za jeho první dílo můžeme považovat příběh *Pád Gondolinu*, který sepsal krátce po válce ve vojenské nemocnici a líčí zde souboj mezi elfy a skřety. Je zřejmé, že vycházel ze svých vlastních zážitků v bitvě.

V roce 1920 vypracoval soubor příběhů *Kniha ztracených pověstí*. Jeho děti velice ovlivnily jeho tvorbu, protože jako milující otec svým čtyřem dětem vytvářel ilustrované *Dopisy dědy Mráze*. Roku 1922 vyšlo jeho první významné odborné dílo: *Slovník střední angličtiny*. Během vyučování anglosaštiny publikoval další dvě významné stati: „*Chaucer jako filolog (1934)*“ a dva roky poté *Beowulf: netvor a kritici*. Už v té době byl považován za významného filologa.

Roku 1937 vyšla kniha *Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky*, kterou inspirovaly jeho děti, pro které bylo toto vyprávění určeno. Vzbudila obrovský ohlas a těšila se velké popularitě. Pokračování k této knize vyšlo ale až v letech 1954 a 1955, po naléhání nakladatelství Allen&Unwin. Kniha byla vydána jako triologie, jelikož se nakladatelům zdála velice dlouhá. Nese název *Pán prstenů (The Lord of the Rings)*. Knihy se konkrétně nazývají: *Společenstvo prstenu, Dvě věže a Návrat krále (The Fellowship of the Rings, The Two Towers a The Return of the King)*. Knihy vyšly ve většině jazyků světa, včetně hebrejštiny, japonštiny a vietnamštiny a upoutaly pozornost milionu čtenářů. Byly i zfilmovány.

Tolkien na svém díle pracoval celý život a jeho legandárium, které považoval za své celoživotní dílo, nikdy nedokončil. Jeho syn Christopher se však postaral o to, aby posmrtně vyšlo mnoho jeho děl. Roku 1977 vyšel *Silmarillion*, který obsahoval výběr z jednotlivých verzí zmíněného legendária. *Nedokočené příběhy* vyšly roku 1980. V letech 1984 až 1996 vyšlo

⁹⁰ COREN, Michael. *Život pána prstenů: J.R.R.Tolkien*, Praha: Baronet, 2002, S.37.

⁹¹ Tamtéž. S.43.

dvanáct svazků *Úplných dějin Středozeemě*. Syn Christopher vydal také *Húrinovy děti*, kompletace tohoto díla mu trvala 30 let. Mezi poslední díla, která zkompletoval, patří *Pád Gondolinu* a *Beren a Lúthien*. Christopher se velice zasloužil o odkaz svého otce.⁹²

⁹² HOŠEK, Pavel. *Sloužím tajnému ohni*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury ,2020, S.39.

4. Analýza The Chronicles of Narnia

Jako metaforu božské a ďábelské přítomnosti používají autoři přítomnost dobra a zla, které plodí život či smrt. V následující kapitole budou představeny motivy, které na přítomnost těchto dvou fenoménů upozorňují.

4.1. PŘÍRODA A POČASÍ

Bůh v Bibli dává najevo svou nepřízeň projevem v přírodě. Jedním z příkladů může být, když dopouští potopu celého světa. Tato celosvětová katastrofa je Božím zásahem proti lidské zkaženosti. Stejně tak vnímáme v jednotlivých dílech Narnie přítomnost zla či dobra v přírodě.

V knize *The Lion, the Witch and the Wardrobe* objeví cestu do Narnie Lucie jako první ze čtyř sourozenců Pevensiových. V té době v Narnii vládne zima. „*A moment later she found that she was standing in the middle of a wood at night-time with snow under her feet and snowflakes falling through the air.*“⁹³ Faun Tumnus, se kterým se zde setkává, jí vysvětluje, že zimu způsobuje Bílá čarodějnice Jadis (*The White Witch*) „*Why, it is she that has got all Narnia under her thumb. It's she that makes it always winter. Always winter and never Christmas; think of that!*“⁹⁴ Zde zima symbolizuje smrt, stagnující dobu. Nic nemůže růst, zvířata spí. Zima ničí krásu Narnie.

Jakmile se rozšíří zvěst o tom, že se vrací Aslan, přichází *Father Christmas*. „*I've come at last,*“ said he. *“She has kept me out for a long time, but I have got in at last. Aslan is on the move. The Witch's magic is weakening.*“⁹⁵ Santa Claus zde odkazuje na Bílou čarodějnici, kvůli které nemohl v Narnii šířit radost. Návratem Aslana sílí dobro, zlá magie slábne.

Oslabení zla se projevuje i změnami v přírodě. Přichází jaro, které symbolizuje život, a vše se začíná pomalu probouzet.

„*Only five minutes later he noticed a dozen crocuses growing round the foot of an old tree — gold and purple and white. Then came a sound even more delicious than the sound of the water. Close beside the path they were following a bird suddenly chirped from the branch*

⁹³ LEWIS, C.S.: *The Lion, the Witch and the Wardrobe*, New York: Macmillan, 2017. S.3.

⁹⁴ Tamtéž, S.9.

⁹⁵ Tamtéž, S.57.

*of a tree. It was answered by the chuckle of another bird a little further off. And then, as if that had been a signal, there was chattering and chirruping in every direction, and then a moment of full song, and within five minutes the whole wood was ringing with birds' music, and wherever Edmund's eyes turned he saw birds alighting on branches, or sailing overhead or chasing one another or having their little quarrels ortidying up their feathers with their beaks.*⁹⁶

Přítomnost zla ovlivňuje přírodu, a především počasí také v knize *Čarodějův synovec (The Magician's Nephew)* „...once a great river had flowed through the city, but the water had long since vanished, and it was now only a wide ditch of grey dust.”⁹⁷ Popsané místo je pusté a mrtvé, bez života. Vidíme zde, že příroda a její projevy velice silně odrážejí přítomnost dobra a zla.

4.2. SYMBOLIKA BAREV

Autor k vyjádření přítomnosti zla a dobra používá také barvy. Zajímavá je funkce bílé barvy. Na jedné straně vidíme, že v knize *Plavba Jitřního poutníka (The Voyage of the Dawn Treader)* bílá znamená čistotu: „...but between them and the foot of the sky there was something so white on the green grass that even with their eagles' eyes they could hardly look at it. They came on and saw that it was a Lamb...”⁹⁸Bílé jehňátko samo o sobě je motivem symbolizujícím čistotu, ryzost, nevinnost a jemnost.

Na druhé straně, v případě hlavní postavy Bílé čarodějnice Jadis (*White Witch*), stejná barva vyjadřuje naopak sterilitu, přísnost a chlad. Vzhled Bílé čarodějnice (*White Witch*) je v knize popsán takto. „Her face was white — not merely pale, but white like snow or paper or icing-sugar, except for her very red mouth. It was a beautiful face in other respects, but proud and cold and stern.”⁹⁹ Její tvář je sice krásná a bílá, přesto zde bílá barva čistotu neznamená.

Dále si můžeme všimnout vztahu barev zlaté a bílé, které proti sobě stojí v kontrastu a popisují Aslana a Bílou čarodějnici (*White witch*). „It was the oddest thing to see those two

⁹⁶ LEWIS, C.S.: *The Lion, the Witch and the Wardrobe*, New York: Macmillan, 2017. S.64.

⁹⁷ LEWIS, C.S.: *The Magician's Nephew*, New York: Macmillan, 2017. S.36.

⁹⁸ LEWIS, C.S.: *The Voyage of the Dawn Treader*, New York: Macmillan, 2017. S.136.

⁹⁹ LEWIS, C.S.: *The Lion, the Witch and the Wardrobe*, New York: Macmillan, 2017. S.15.

*faces — the golden face and the dead-white face so close together.*¹⁰⁰ Zlatá barva zde vyjadřuje šlechtnost, velkorysost, všeobjímající a rozdávající lásku. Mrtvolně bílá barva je jejím opakem.

V knize *Čarodějův synovec (The Magician's Nephew)* sledujeme různě barevné prsteny. „*But what she noticed first was a bright red wooden tray with a number of rings on it. They were in pairs — a yellow one and a green one together, then a little space, and then another yellow one and another green one.*“ Zelená i žlutá barva s sebou nesou pozitivní evokaci, jsou to barvy přinášející naději a život.

4.3. VÝZNAM VZHLEDU

K určení, zda postavu zařadíme mezi pozitivní či negativní, nám obvykle pomáhá i její vzhled. Ten ovšem může být matoucí, krása neznamená automaticky dobrotu postavy. Zevnějšek může být použito jako nástroj manipulace, jak je tomu v případě Bílé čarodějnice.

Jednotlivé armády, stojící proti sobě v knize *Lev, čarodějnice a skříň (The Lion, the Witch and the Wardrobe)*, jsou tvořeny odlišně vypadajícími bojovníky. Aslanovu armádu tvoří nádherní tvorové. „*There were four great centaurs. The horse part of them was like huge English farm horses, and the man part was like stern but beautiful giants. There was also a unicorn, and a bull with the head of a man, and a pelican, and an eagle, and a great Dog. And next to Aslan stood two leopards of whom one carried his crown and the other his standard.*“¹⁰¹ V kontrastu k této vznešené armádě stojí vojsko Bílé čarodějnice (*The White Witch*). Tvoří ho příšery: „*Call the Ghouls, and the Boggles, the Ogres and the Minotaurs. Call the Cruels, the Hags, the Spectres, and the people of the Toadstools.*“¹⁰² Na straně dobra tedy vidíme vznešené, nádherné tvory, naproti nim stojí nevzhledné, odpudivé příšery.

V knize *Plavba jitřního poutníka (The Voyage of the Dawn Treader)* se hrdinové setkávají s překrásnou dívkou: „*Now they could see that it was a tall girl, dressed in a single long garment of clear blue which left her arms bare. She was bareheaded and her yellow hair hung down her back. And when they looked at her they thought they had never before known*

¹⁰⁰ LEWIS, C.S.: *The Lion, the Witch and the Wardrobe*, New York: Macmillan, 2017. S.75

¹⁰¹ Tamtéž. S.71.

¹⁰² Tamtéž. S.72.

*what beauty meant.*¹⁰³ Sami poznávají, že přináší dobro. V díle *Stříbrná židle (The Silver Chair)* se hrdinové taktéž setkávají s tou nejkrásnější dívkou, kterou kdy viděli. Ta ale i přes svou krásu šíří zlo: „*Drinian looked up and saw the most beautiful lady he had ever seen. She was tall and great, shining, and wrapped in a thin garment as green as poison. It stuck in Drinian's mind that this shining green woman was evil.*“¹⁰⁴ Můžeme si zde také všimnout symboliky, kterou představuje zelená barva. Pojí se totiž s hadem, který v biblickém kontextu představuje Satana.

V knize *Lev, Čarodějnice a skříň (The Lion, the Witch and the Wardrobe)* přítomnost zla prozradí oči. „*I didn't like to mention it before (he being your brother and all) but the moment I set eyes on that brother of yours I said to myself 'Tracherous'. He had the look of one who has been with the Witch and eaten her food. You can always tell them if you've lived long in Narnia; something about their eyes.*“ Bible rovněž zmiňuje, jak oko odráží stav naší duše: „*Oko je lampou těla. Je-li tvé oko štědré, celé tvé tělo bude jasné. Je-li však tvé oko lakomé, celé tvé tělo bude temné. Jestliže je světlo v tobě tmou, jak veliká bude sama tma?!*“¹⁰⁵

4.4. DRUHY SVĚTLA

Světlo často interpretujeme jako pozitivní symbol. V Bibli se objevuje mnoho veršů, které na světlo upozorňují a vždy je vnímáno jako pozitivní. V Narnii se však objevuje několik druhů světél.

„*What they noticed first was the light. It wasn't like sunlight, and it wasn't like electric light, or lamps, or candles, or any other light they had ever seen. It was a dull, rather red light, not at all cheerful. It was steady and did not flicker.*“¹⁰⁶ Mdlé světlo, se kterým se hrdinové setkávají, nepřináší radost. Na jiném místě se ale setkávají se světlem upřímným, které jim přináší pocit naděje a tepla: „*But in one corner of it — oh joy! — there was an archway filled with a quite different sort of light; the honest, yellowish, warm light of such a lamp as humans use*“¹⁰⁷

¹⁰³ LEWIS, C.S.: *The Voyage of the Dawn Treader*, New York: Macmillan, 2017. S.110.

¹⁰⁴ LEWIS, C.S.: *The Silver Chair*, New York: Macmillan, 2017. S.32.

¹⁰⁵ Mt 6, 22-23. Kniha Matouš, šestá kapitola, od verše dvacet dva do dvacet tři

¹⁰⁶ LEWIS, C.S.: *The Magician's Nephew*, New York: Macmillan, 2017. S.24.

¹⁰⁷ LEWIS, C.S.: *The Silver Chair*, New York: Macmillan, 2017. S.32.S.80.

Důležitou roli hraje také lucerna, která se objevuje v knihách *Lev, Čarodějnice a Skříň* (*The Lion, the Witch and the Wardrobe*) a *Stříbrná židle* (*The Silver Chair*). Symbolizuje směr a pomáhá sourozencům Pevensiovým najít cestu zpět domů. *“I know not how it is, but this lamp on the post worketh upon me strangely. It runs in my mind that I have seen the like before; as it were in a dream, or in the dream of a dream.”*¹⁰⁸ Tato lampa, jak je vysvětleno v knize *Stříbrná židle* (*The Silver Chair*), se do kouzelné země dostává z naší země ve chvíli, kdy ji Jadis háže po Aslanovi, tvořícího Narnii. *„The lamp-post which the Witch had planted (without knowing it) shone day and night in the Narnian forest.”*¹⁰⁹

4.5. PŘÍTOMNOST STROMU

Dalším důležitým motivem je přítomnost stromu. Je *„jedním z nejrozšířenějších a nejbohatších symbolů. Je obrazem životodárné síly, kterou Stvořitel obdařil přírodu.”*¹¹⁰ V Bibli nacházíme verš: *„Požehnán je člověk, který doufá v Hospodina, který důvěřuje Hospodinu. Bude jako strom zasazený u vody.”*¹¹¹ Tato voda vede k věčnému životu. Zároveň strom je ústředním motivem v příběhu pokušení v zahradě Eden. Adam pojedl jablko ze stromu poznání, poté musel být vyhnán z ráje.

Taktéž v knize *Čarodějův synovec* (*The Magicians Nephew*) nacházíme strom, který nese ovoce a je patrnou referencí na strom v zahradě Eden. Tento je narnijským štítem, který obyvatele chrání před zlem a přináší život, radost a zdraví. Pro *Bílou čarodějnici* (*The White Witch*) však představuje hrůzu, smrt a zoufalství. *„Narnians, let it be your first care to guard this Tree, for it is your Shield. The Witch of whom I told you has fled far away into the North of the world; she will live on there, growing stronger in dark Magic. But while that Tree flourishes she will never come down into Narnia. She dare not come within a hundred miles of the Tree, for its smell, which is joy and life and health to you, is death and horror and despair to her.”*

Také v knize *Lev, čarodějnice a skříň* (*The Lion, the Witch and the Wardrobe*) mají stromy velkou moc. Rozlišujeme mezi stromy dobrými a zlými. Jedna skupina stojí na straně

¹⁰⁸ LEWIS, C.S.: *The Lion, the Witch and the Wardrobe*, New York: Macmillan, 2017. S.99.

¹⁰⁹ LEWIS, C.S.: *The Magician's Nephew*, New York: Macmillan, 2017. S.109.

¹¹⁰ IMA: *Strom*, [online] [cit. 2023-11-01]. Dostupné na: <https://www.vira.cz/texty/clanky/strom>

¹¹¹ Jr 17,7-8: Kniha Jeremjáš, sedmnáctá kapitola, od verše sedm do osm

Bíle čarodějnice (*The White Witch*). Stromy jsou jejími špiony, jak faun Tumnus prozradí Lucince: „*“We must go as quietly as we can,” said Mr Tumnus. “The whole wood is full of her spies. Even some of the trees are on her side.*”¹¹² V Narnii naproti těmto špehům stojí dryády, stromové víly. Mohou mluvit ke zvířatům, ovládají kořeny stromů a částečně také přírodní živly.

4.6. PŘÍTOMNOST ZVÍŘAT

Metaforou ďábelské přítomnosti je had, který se v Narnii vyskytuje na několika místech. V knize *Stříbrná židle (The Silver Chair)* hraje klíčovou roli.

„... *a great serpent came out of the thick wood and stung the Queen in her hand.*“¹¹³ Had uštkne královnu, poté se promění v ženu a omámí prince. „...*she was tall and great, shining, and wrapped in a thin garment as green as poison...*“¹¹⁴ Poté znovu projevívá svou pravou podobu: „*the change was complete, and the great serpent which the Witch had become, green as poison.*“¹¹⁵ Tento had přináší zlo a smrt.

Naproti tomuto zlu stojí vznešený lev, král zvířat. Vyjadřuje ctnosti jako je síla, statečnost, odvaha a přináší život a pomoc. Například v knize *Stříbrná židle (The Silver Chair)* zachrání Jill.

„*Some huge, brightly coloured animal had rushed to the edge of the cliff. It was lying down, leaning over, and (this was the odd thing) blowing. Not roaring or snorting but just blowing from its wide-opened mouth; blowing out as steadily as a vacuum cleaner sucks in. Jill couldn't help thinking that the creature at her side was blowing it away. So she turned and looked at the creature. It was a lion.*“¹¹⁶

¹¹² LEWIS, C.S.: *The Lion, the Witch and the Wardrobe*, New York: Macmillan, 2017. S.10.

¹¹³ S.31.

¹¹⁴ S.32.

¹¹⁵ S.98.

¹¹⁶ LEWIS, C.S.: *The Silver Chair*, New York: Macmillan, 2017. S.8.

4.7. METAFORA MOSTU

V některých křesťanských knihách se přirovnává smrt Ježíše Krista a jeho vzkříšení k mostu. Díky jeho prolité krvi, zástupné smrti, můžeme přejít přes propast smrti po mostu, který Ježíš vytvořil, a dojít do věčného života. I v knize Narnie Aslan říká: „*But do not fear that, for I am the great Bridge Builder.*“¹¹⁷

4.8. PŘEDSTAVITELÉ DOBRA A ZLA

Postavy vybrané k detailnějšímu popisu jsou *Aslan* a *Bílá Čarodějnice (The White Witch)*. Stojí proti sobě jako protipóly dobra a zla.

The White Witch – the Empress – the Enchantress – Queen Jadis of Charn

Jadis je bílá čarodějnice, (z části džin a z části obryně), krásného vzhledu. Na hlavě nosí korunu z ledu, její kouzelná hůl dokáže zmrazit vše, čeho se dotkne. Zpočátku se jeví mile, ale její přetvářka je později odhalena a ukazuje se její skutečný temný charakter. Pochází ze země Charn, kterou zničila kletbou smrti poté, co bojovala se svou sestrou o moc. Přežila, upadla však do spánku, ze kterého jí probouzí Digory Kirke, dětský hrdina příběhu Čarodějův synovec, zvoněním na zvon. Vyzývá ho k tomu tato hádanka: „*Make your choice, adventurous Stranger; Strike the bell and bide the danger, Or wonder, till it drives you mad, What would have followed if you had.*“¹¹⁸ Po probuzení čarodějnice pronásleduje Digoryho a jeho společníci Polly až do lesa s jezírky, díky kterým je možné dostat se do různých světů. Vcházejí do světa lidí, kde se Jadis chce ujmout vlády a podmanit si svět. Naštěstí jí chybí magická síla. Děti znovu použijí prsteny, které jim pomohly dostat se do jiného světa napoprvé. Přemístí se pomocí nich do Narnie, kterou Aslan právě zakládá. Jadis se k nim sice připojuje, ale bojí se Aslana a tak utíká pryč. Aslan upozorňuje na zlo, které spolu s ní přišlo.

„*You see, friends,*“ he said, *“that before the new, clean world I gave you is seven hours old, a force of evil has already entered it; waked and brought hither by this son of Adam.”* *“But do not be cast down,”* said Aslan. *“Evil will come of that evil, but it is still a long way off, and I will see to it that the worst falls upon myself.”*¹¹⁹

¹¹⁷ LEWIS, C.S.: *The Voyage of the Dawn Treader*, New York: Macmillan, 2017. S.137.

¹¹⁸ LEWIS, C.S.: *The Magician’s Nephew*, New York: Macmillan, 2017. S.29.

¹¹⁹ LEWIS, C.S.: *The Magician’s Nephew*, New York: Macmillan, 2017. S.81.

Čarodějnice se dostává až do kouzelného sadu, kam Aslan posílá děti, aby mu přinesly jablko. Jadis přemlouvá a pokouší Digoryho, aby ochutnal jablko mládí a života, stejně jako ona. Vidíme zde evidentní odkaz na biblický příběh pokušení Adama a Evy v zahradě Eden hadem, Satanem. Na rozdíl od biblického příběhu se čarodějnici nepovedlo Digoryho omámit, a tak odchází jinam. Jablko, které snědla, jí však s výjimkou nesmrtelnosti dobro nepřináší: „*She has unwearying strength and endless days like a goddess. But length of days with an evil heart is only length of misery and already she begins to know it. All get what they want; they do not always like it, said Aslan.*”¹²⁰

Jadis na čas Narnii skutečně ovládne, a to pomocí trvalé zimy, kterou stvoří prostřednictvím temné magie. Díky kouzelné hůlce také umí přeměnit cokoli v kámen. Část narnijských tvorů získává na svou stranu, ale pouze ty zlé, například ježibaby a vlky. Zbytek obyvatel jí nazývá samozvanou královnou a věří na proroctví, které mluví o jejím svrhnutí:

*“Down at Cair Paravel there are four thrones and it’s a saying in Narnia time out of mind that when two Sons of Adam and two Daughters of Eve sit in those four thrones, then it will be the end not only of the White Witch’s reign but of her life, and that is why we had to be so cautious as we came along, for if she knew about you four, your lives wouldn’t be worth a shake of my whiskers!”*¹²¹

Čtyři děti se do Narnie podle proroctví opravdu dostávají: sourozenci Petr, Edmund, Zuzana a Lucie. Cílem čarodějnice je jejich zabití, protože i ona sama si je vědoma proroctví, že budou děti Narnii jednou vládnout. Proto omámí Edmunda slibem, že bude jednou králem. Nejen sladké řeči, ale i turecký med a jiné sladkosti, pomáhají čarodějnici získat ho na svou stranu. Pomocí lží a přetvářky se jí podaří Edmunda zajmout. Takto jedná s každým, pomocí zla, manipulace, bez milosti, jen za svým účelem. Nakonec je Jadis poražena Aslanem, proroctví se vyplní a čtyři děti skutečně usednou na trůn.

V knize *Princ Kaspian* se stoupenci Jadis snaží vyvolat ji pomocí temné magie. Tato snaha je však zmařena dětskými hrdiny.

¹²⁰ Tamtéž. S. 104.

¹²¹ Tamtéž. S. 43.

ASLAN-KRÁL LESA A SYN CÍSAŘE ZA MOŘEM-NEJVĚTŠÍ LEV

"Are — are you there too, Sir?" said Edmund. "I am," said Aslan. "But there I have another name. You must learn to know me by that name. This was the very reason why you were brought to Narnia, that by knowing me here for a little, you may know me better there."

C.S.Lewis, The Voyage of the Dawn Treader

Aslan se v knihách vyskytuje pod mnoha jmény a je karikaturou Boha, Ježíše Krista a Ducha svatého. Ve všech narnijských vyprávěních se objevuje jako mluvící lev. V knize *Kůň a jeho chlapec* je popsán jako něžný, překrásný a obrovský, zároveň také jako divoký lev: „[...] *they saw an enormous lion [...] only it was a brighter yellow and it was bigger and more beautiful and more alarming than any lion they had ever seen.*“¹²² Jakým způsobem působí na člověka či tvora, je dáno tím, zda je dotýčný „dobrý či zlý.“ Například Edmund pociťuje hrůzu, když slyší, že je Aslan na cestě. V ostatních však tato zpráva vyvolává dobrý pocit: „*for once again that strange feeling — like the first signs of spring, like good news, had come over them.*“¹²³

S Aslanem se poprvé setkáváme v příběhu *Čarodějův synovec*, kde představuje Stvořitele. Svým zpěvem tvoří kopce, řeky, hory, stromy a zvířata. Část z nich promění v krácející stromy, zázračné vody a mluvící zvířata. Poté jim říká:

*"Creatures, I give you yourselves," said the strong, happy voice of Aslan. "I give to you forever this land of Narnia. I give you the woods, the fruits, the rivers. I give you the stars and I give you myself. The Dumb Beasts whom I have not chosen are yours also. Treat them gently and cherish them but do not go back to their ways lest you cease to be Talking Beasts. For out of them you were taken and into them you can return. Do not so."*¹²⁴

Ne každému se však Aslanova píseň líbí. Strýce Andrewa totiž nutí myslet a cítit věci, které se mu nezamlouvají: „[...] *he had disliked the song very much. It made him think and feel things he did not want to think and feel. [...] he tried his hardest to make believe that it wasn't singing and never had been singing — only roaring as any lion might in a zoo in our own world.*

¹²² LEWIS, C.S.: *The Boy and his Horse*, New York: Macmillan, 2017. S.109.

¹²³ LEWIS, C.S.: *The Lion, the Witch and the Wardrobe*, New York: Macmillan, 2017. S.41

¹²⁴ LEWIS, C.S.: *The Magician's Nephew*, New York: Macmillan, 2017. S.71.

[...] *He soon did hear nothing but roaring in Aslan's song.*¹²⁵ Strýc Andrew má z Aslana strach, protože jeho zpěv vnímá jako lví řev. V ostatních lidech však přítomnost Aslana vyvolává bázeň. O takovém postoji v srdci mluví i Bible: „*Blaze každému, kdo se bojí Hospodina, kdo chodí po jeho cestách*“.¹²⁶ Pocit na pomezí strachu a úcty můžeme vnímat v momentu, kdy se s ním poprvé setkává Zuzana, Lucie a Petr: „[...] *when they tried to look at Aslan's face they just caught a glimpse of the golden mane and the great, royal, solemn, overwhelming eyes; and then they found they couldn't look at him and went all trembly.*“¹²⁷

Jako Spasitel, tedy Ježíš Kristus, vystupuje Aslan v díle *Lev, Čarodějnice a Skříň*. Dle zákona patří každý zrádce Bíle čarodějnici.: „*You know that every traitor belongs to me as my lawful prey and that for every treachery I have a right to a kill.*“¹²⁸ Proto i Edmund, jeden ze čtyř sourozenců, by jí měl náležet. Aslan po domluvě s čarodějnici dobrovolně zastává jeho místo a nechává se zabít místo něj. Čarodějnice však nezná celé znění prastarého zákona:

“It means,” said Aslan, “that though the Witch knew the Deep Magic, there is a magic deeper still which she did not know: Her knowledge goes back only to the dawn of time. But if she could have looked a little further back, into the stillness and the darkness before Time dawned, she would have read there a different incantation. She would have known that when a willing victim who had committed no treachery was killed in a traitor's stead, the Table would crack and Death itself would start working backwards.“¹²⁹

Aslan, který byl bez viny a nechal se zabít dobrovolně místo zrádce, znovu ožívá a pomáhá sourozencům porazit zlo. Stejně tak Ježíš, dle Bible, umírá za naše hříchy a poté vstává z mrtvých.

Aslan nečekaně odchází a přichází, stejně jako v příběhu *The Lion, the Witch and the Wardrobe*. „*But amidst all these rejoicings Aslan himself quietly slipped away. And when the Kings and Queens noticed that he wasn't there they said nothing about it. For Mr Beaver had warned them, “He'll be coming and going,” he had said. “One day you'll see him and another*

¹²⁵LEWIS, C.S.: *The Magician's Nephew*, New York: Macmillan, 2017. S.75.

¹²⁶ Ž 128, 1, Kniha Žalm, stodvacátá osmá kapitola, od prvního verše

¹²⁷ LEWIS, C.S.: *The Lion, the Witch and the Wardrobe*, New York: Macmillan, 2017. S.67.

¹²⁸ Tamtéž: S. 75.

¹²⁹LEWIS, C.S.: *The Lion, the Witch and the Wardrobe*, New York: Macmillan, 2017. S.84

you won't. He doesn't like being tied down and of course he has other countries to attend to. It's quite all right. He'll often drop in. Only you mustn't press him. He's wild,' you know. Not like a tame lion."¹³⁰ Narnijané se na něj i přes jeho nepřítomnost spoléhají, věří mu a jednají v jeho jménu. Uvědomují si, že není ochočený lev a že se stará také o jiné země.

Ne každý ho však dokáže zahlédnout, pokud se objeví. Například v knize *Princ Kaspian* je poprvé spatřen pouze Lucií. „*Look! Look! Look!*“ *cried Lucy. “Where? What?” said everyone. “The Lion,*“ *said Lucy. “Aslan himself. Didn't you see? “Her face had changed completely and her eyes shone. [...]*” *Where did you think you saw him?” asked Susan. “Don't talk like a grown-up, [...] I didn't think I saw him. I saw him.*”¹³¹ Jako jediná se spoléhá na jeho pomoc, a proto se jí ukáže. Zuzana ho nevidí, protože se nechá přemoci strachem. Když s ní poté Aslan mluví, nepřichází s odsouzením, přichází a strach zahání. „[...]” *Susan.*” [...]. *“You have listened to fears, child,” said Aslan. “Come, let me breathe on you. Forget them. Are you brave again?” “A little, Aslan,” said Susan.*“ Aslana můžeme vnímat jako laskavou a moudrou bytost. V Bibli, ze které Lewis čerpá, se píše: „*Láska nezná strach, dokonalá láska strach zahání.*“¹³² Vnímáme, že Aslan je ztělesněním této dokonalé lásky. Můžeme si všimnout, že hrdiny oslovuje: „*děti*“. Právě toto oslovení je překrásným obrazem otcovské lásky, kterou k nim chová.

Zároveň je zajímavé, že děti jsou vždy ústředními postavami každé ze sedmi knih. Můžeme si právě tuto skutečnost spojit s biblickým veršem, kdy Ježíš říká: „*Nechte děti a nebraňte jim přicházet ke mně – vždyť právě takovým patří nebeské království!*“¹³³

4.9. ASLANOVA ZEMĚ

O zemi Aslana se dovídáme více v příběhu *Plavba jitřního poutníka (The Dawn Treader)*. V této části příběhu se dostávají děti spolu s králem Kaspianem a myšákem Reepcheepem k Aslanovo zemi, která je dokonalá.

„[...] they saw it through the wall and it turned into wonderful rainbow colours. [...] [...]And suddenly there came a breeze from the east, tossing the top of the wave into foamy

¹³⁰ S.97.

¹³¹ LEWIS, C.S.: *The Prince Caspian* New York: Macmillan, 2017. S.66.

¹³² 1 J 4,18, Kniha První Janova, čtvrtá kapitola, osmnáctý verš

¹³³ Mt 19:14, Kniha Matoušova, devatenáctá kapitola, čtrnáctý verš

shapes and ruffling the smooth water all round them. It lasted only a second or so but what it brought them in that second none of those three children will ever forget."¹³⁴

Myšák Reepicheep se do této země touží dostat a je zřejmé, že čím více se k ní blíží, tím šťastněji se cítí. „[...] *but he was quivering with happiness.*“¹³⁵ Jeho přání se mu splní a do země skutečně doplouvá: „*The coracle went more and more quickly, and beautifully it rushed up the wave's side. For one split second they saw its shape and Reepicheep's on the very top. Then it vanished, and since that moment no one can truly claim to have seen Reepicheep the Mouse. But my belief is that he came safe to Aslan's country and is alive there to this day.*“¹³⁶ Myšák Reepicheep se do Aslanovy země dostává, protože v něj věří a jedná v jeho jménu. Stejně tak se dostane do jeho země každý, kdo jedná v souladu s jeho zásadami a dokončí své poslání. Smrt v Narnii není pro lidi s vírou v Aslana smrtí v pravém slova smyslu, nýbrž pokračováním života na místě mnohem lepším.

Pro Edmunda, Lucii a Eustáce, jsou dveře do Aslanovy země dveřmi do jejich vlastního světa. „*"Please, Lamb," said Lucy, "is this the way to Aslan's country?" "Not for you," said the Lamb. "For you the door into Aslan's country is from your own world." "What!" said Edmund. "Is there a way into Aslan's country from our world too?" "There is a way into my country from all the worlds," said the Lamb; but as he spoke his snowy white flushed into tawny gold and his size changed and he was Aslan himself, towering above them and scattering light from his mane. "Oh, Aslan," said Lucy. "Will you tell us how to get into your country from our world?" "I shall be telling you all the time," said Aslan.*“¹³⁷ Jejich osud ještě není naplněn a mají od Aslana jiný plán. Zároveň jim také oznámí, že už nikdy do Narnie nevstoupí kvůli svému věku. „*"Please, Aslan," said Lucy. "[...] "Dearest," said Aslan very gently, "you and your brother will never come back to Narnia." "Oh, Aslan!!" said Edmund and Lucy both together in despairing voices. "You are too old, children," said Aslan, "and you must begin to come close to your own world now.*“¹³⁸ Neznamená to však, že by nebyli nadále jeho dětmi. Aslan jim důvěruje, že se na něj v jejich světě dokáží spolehnout, najít ho a poznat ho. Jistě to není naposledy, kdy se

¹³⁴ LEWIS, C.S.: *The Voyage of the Dawn Treader*, New York: Macmillan, 2017. S. 134-135.

¹³⁵ Tamtéž. S.135.

¹³⁶ Tamtéž. S.136.

¹³⁷ Tamtéž. S.

¹³⁸ LEWIS, C.S.: *The Voyage of the Dawn Treader*, New York: Macmillan, 2017.

vidí. *"But you shall meet me, dear one," said Aslan. "Are — are you there too, Sir?" said Edmund. "I am," said Aslan. "But there I have another name. You must learn to know me by that name. This was the very reason why you were brought to Narnia, that by knowing me here for a little, you may know me better there."*¹³⁹ Aslan je ujišťuje, že s nimi bude stále přítomen a bude k nim mluvit. Nebude pro ně již fyzicky hmatatelný jako v Narnii, budou ho ale vnímat a cítit duchovně. Stejně takto křesťané vnímají Ducha svatého a jeho vedení.

Tváří v tvář se s Aslanem znovu setkají až po smrti, jelikož cesta do jeho země nevede jen z Narnie, ale i z našeho reálného světa. Fungování principu Aslanovy země ukazuje příběh Zuzany. Přestože je narnijskou královnou, Narnii navštívila a Aslana nějakou dobu znala, do jeho země se nedostává. Nestačí tedy Aslana jen potkat, je potřeba ho hledat a žít podle jeho zásad. Takový princip platí i v křesťanství, nestačí věřit, že Bůh je. Každý den musíme přijímat Ježíšovo odpuštění a snažit se žít jako Kristus a více se mu podobat. Kniha *Poslední bitva (The Last Battle)* odhaluje, že Zuzana již nebyla přítelkyní Narnie. „*"My sister Susan," answered Peter shortly and gravely, "is no longer a friend of Narnia."*¹⁴⁰ Vzpomínky na Narnii vnímá jako dětskou hru a žije povrchní život. *"She's interested in nothing now-a-days except nylons and lipstick and invitations."*¹⁴¹

Osud Narnie, kterou jsme znali z příběhů Lewisovy série, nám ukazuje kniha *Poslední bitva (The Last Battle)*. Narnie je zničena. „*Then Aslan said, "Now make an end."*¹⁴² Všichni obyvatelé přicházejí k Aslanovi. Tuto chvíli můžeme přirovnat k poslednímu soudu v Bibli. Ti, kteří Aslana milovali, mohou vejít do jeho země. „*But as they came right up to Aslan one or other of two things happened to each of them. They all looked straight in his face; I don't think they had any choice about that. And when some looked, the expression of their faces changed terribly — it was fear and hatred: [...] And all the creatures who looked at Aslan in that way swerved to their right, his left, and disappeared into his huge black shadow, which (as you have heard) streamed away to the left of the doorway. The children never saw them again. I don't know what became of them. But the others looked in the face of Aslan and loved him, though some of them were very frightened at the same time. And all these came in at the Door, in on Aslan's right."*¹⁴³ Pokud Aslan tvory poslal vlevo, děti je již nikdy neviděli, můžeme tedy jen

¹³⁹ Tamtéž. S.

¹⁴⁰ LEWIS, C.S.: *The Last Battle*, New York: Macmillan, 2017. S.84.

¹⁴¹ Tamtéž, S.85.

¹⁴² Tamtéž. S.85.

¹⁴³ LEWIS, C.S.: *The Last Battle*, New York: Macmillan, 2017. S.95-96.

spekulovat, co se s nimi stalo. Vede nás to k zamyšlení - pokud máme na jedné straně Aslanovu zemi, tedy obraz nebe (místo Boží vlády), co může být na „druhé straně“? V textu vidíme jen určité indicie k tomu, že ti, které Aslan do své země nepustil, od něj zůstali odloučení.

Ti, kteří prošli dveřmi na pravé straně, dostávají instrukce: „*Further in and higher up!*“ Zpočátku jsou zmateni, ale v zápětí jim začíná docházet, na jakém místě se objevili. „*Kings and Queens,*“ he cried, *“we have all been blind. We are only beginning to see where we are. [...] Narnia is not dead. This is Narnia.”* Petr si uvědomuje, že se do Narnie již nikdy nevrátí: „*But how can it be?*“ said Peter. *“For Aslan told us older ones that we should never return to Narnia, and here we are.”* “Yes,” said Eustace. *“And we saw it all destroyed and the sun put out.”* Tohle je ale jiná Narnie než ta, kterou děti dříve navštívily: „*Listen, Peter. When Aslan said you could never go back to Narnia, he meant the Narnia you were thinking of. But that was not the real Narnia. That had a beginning and an end. It was only a shadow or a copy of the real Narnia, which has always been here and always will be here: [...] All of the old Narnia that mattered, all the dear creatures, have been drawn into the real Narnia through the Door.*“ Všechny postavy, kromě Zuzany, které jsme znali z příběhů Narnie, se na tomto místě setkávají. Když se Lucie znovu setkává s Aslanem, svěřuje se mu s obavou, že ji opět pošle pryč. On jí však říká: „*There was a real railway accident,*“ said Aslan softly. *“Your father and mother and all of you are — as you used to call it in the ShadowLands — dead.”*¹⁴⁴ I přesto, že v našem reálném světě jsou děti považovány za mrtvé, ve skutečnosti přecházejí do Aslanovy země, kterou můžeme chápat jako metaforu křesťanského nebe.

*„And for us this is the end of all the stories, and we can most truly say that they all lived happily ever after. But for them it was only the beginning of the real story. All their life in this world and all their adventures in Narnia had only been the cover and the title page: now at last they were beginning Chapter One of the Great Story, which no one on earth has read: which goes on for ever: in which every chapter is better than the one before.”*¹⁴⁵

¹⁴⁴ Tamtéž. S.113

¹⁴⁵ LEWIS, C.S.: *The Last Battle*, New York: Macmillan, 2017. S.114.

5. Analýza The Lord of the Rings

Stejně jako v předchozí kapitole budou představeny motivy použité autorem, poukazující na přítomnost dobra a zla, přinášející život či smrt.

5.1. PŘÍRODA A POČASÍ

Projevem přítomnosti zla je změna počasí, které ovlivňuje, jak se členové výpravy cítí. „*But now rising and sailing up from the South the great clouds advanced, sending out dark outriders into the starry fields. A sudden dread fell on the Company.*“¹⁴⁶ Jiný příklad může být tento: „*[...] the dark cloud that had fallen on his own heart.*“¹⁴⁷ Zlo, které je ve vzduchu, způsobuje i to, že se jim hůře dýchá. „*Presently it grew altogether dark: the air itself seemed black and heavy to breathe.*“¹⁴⁸ Příroda dává také najevo, pokud zlo slábne: „*[...] ‘Look at it! The wind’s changed. Something’s happening. He’s not having it all his own way. His darkness is breaking up out in the world there. [...].’*“¹⁴⁹

Cílem nepřítele je pomocí počasí zasévat strach. Přívětivé počasí naopak přináší naději: „*[...] suddenly their hearts were lifted up in such a hope as they had not known since the darkness came out of the East; and it seemed to them that the light grew clear and the sun broke through the clouds [...]*“¹⁵⁰ Existuje vyhlídka toho, že zlo bude poraženo.

Společenstvo také uvažuje, zda bouři, která je přistihla v Cardrasu, vrcholu Mlžných hor, nezpůsobil Sauron či Saruman. V knize si můžeme všimnout pouhé spekulace: „*‘I wonder if this is a contrivance of the Enemy,’ said Boromir. ‘They say in my land that he can govern the storms in the Mountains of Shadow that stand upon the borders of Mordor. He has strange powers and many allies. ‘His arm has grown long indeed,’ said Gimli, ‘if he can draw snow down from the North to trouble us here three hundred leagues away.’ ‘His arm has grown long,’ said Gandalf.*“¹⁵¹ V každém případě se o Cardhrasu mluví jako o krutém místě:

¹⁴⁶ TOLKIEN, J.R.R. *The Fellowship of the Ring*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.504.

¹⁴⁷ TOLKIEN, J.R.R. *The Two Towers*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.156.

¹⁴⁸ Tamtéž S. 153.

¹⁴⁹ TOLKIEN, J.R.R. *The Return of The King*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.1202.

¹⁵⁰ Tamtéž. S.1121

¹⁵¹ TOLKIEN, J.R.R. *The Fellowship of the Ring*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S. 376.

„*‘Caradhras was called the Cruel, and had an ill name,’ said Gimli, ‘long years ago, when rumour of Sauron had not been heard in these lands.*“¹⁵²

Smrt přináší také prázdnotu. Například krajina nesoucí jméno *Smrtný vrch (The Death Down)*, kam se Společenstvo při svém putování dostává, je pustá a bez života. „*It was a sad country, silent now [...] no grass would grow there[...].*“¹⁵³

Skřeti, služebníci Temného pána, nemohou za svitu slunce pochodovat. Saruman přicházející se svými služebníky vytváří úplně nové zlo, které se nezalekne ničeho. „*It is a mark of evil things that came in the Great Darkness that they cannot abide the Sun; but Saruman's Orcs can endure it, even if they hate it. I wonder what he has done? Are they Men he has ruined, or has he blended the races of Orcs and Men? That would be a black evil!*“¹⁵⁴

5.2. SYMBOLIKA BAREV

Kontrast barev je častou symbolikou přítomnosti dobra a zla. Bílé barvě, značící čistotu, oponuje barva černá, symbol smrti. Říše Mordor, odkud přichází všechno zlo, je přezdívaná Černou zemí: „*‘We do not serve the Power of the Black Land far away.*“¹⁵⁵ Všimnout si můžeme také bílých a černých jezdců, kteří reprezentují dobro a zlo. Černí jezdci se snaží Froda unést do Mordoru, bílí naopak zabraňují temnotě k Frodovi přistoupit.: „*The foremost of the black horses had almost set foot upon the shore. [...] Frodo saw amid the water white riders upon white horses with frothing manes. The three Riders that were still in the midst of the Ford were overwhelmed: they disappeared, buried suddenly under angry foam.*“¹⁵⁶

Kontrastu bílé a černé si všímáme i v případě Gandalfa Bílého, kterému v opozici stojí Pán nazgûlů, v tomto úryvku přezdívaný jako Černý: „*I am Gandalf, Gandalf the White, but Black is mightier still.*“¹⁵⁷

Bílou barvu však zneužívá a zneuctívá Saruman, čaroděj, který se obrátil na temnou stranu. Jeho armáda má na štítech bílou ruku uprostřed černého pole: „*Upon their shields they bore a strange device: a small white hand in the centre of a black field.*“¹⁵⁸ Po porážce

¹⁵² TOLKIEN, J.R.R. *The Fellowship of the Ring*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.376.

¹⁵³ Tamtéž. S.100-102.

¹⁵⁴ Tamtéž. S. 45.

¹⁵⁵ Tamtéž. S.16.

¹⁵⁶ Tamtéž. S.280.

¹⁵⁷ TOLKIEN, J.R.R. *The Two Towers*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.64

¹⁵⁸ TOLKIEN, J.R.R. *The Two Towers*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.4

Sarumana se sloup, který taktéž nesl znak bílé ruky, náhle změní: „*Now Gandalf rode to the great pillar of the Hand, and passed it: and as he did so the Riders saw to their wonder that the Hand appeared no longer white. It was stained as with dried blood; and looking closer they perceived that its nails were red.*“¹⁵⁹

Bílou barvu nepoužívá Sauron, Temný pán: „*'Sauron does not use the Elf-runes.' [...] and he does not use white.*“¹⁶⁰ Jeho služebníci na svých štitech používají barvu rudou, symbolizující barvu krve: „*The Orcs in the service of Barad-dur use the sign of the Red Eye.*“¹⁶¹ Je možné spekulovat, že právě proto se nehty na ruce Sarumanova znaku zbarvily červeně. Potvrzuje se spojení Sarumana a Saurona.

I u zelené barvy vnímáme využití oběma stranami, dobrem i zlem. Například Glumovi z očí nemizí zelené světýlko, které značí zradu a podlost. „*A green light was flickering in his bulging eyes.*“¹⁶² V druhém případě si všímáme nádob, které září zeleným a zlatým světlem: „*[...] immediately they began to glow, one with a golden and the other with a rich green light.*“¹⁶³ Toto spojení přináší energii, sílu a život.

5.3. VÝZNAM VZHLEDU

Také vzhled nám napoví, do jaké skupiny postavu zařadíme. Ti na zlé straně jsou bytosti ohavné. Vojska Saurona tvoří skřeti a další zlí tvorové: „*Not all his servants and chattels are wraiths! There are orcs and trolls, there are wargs and werewolves.*“¹⁶⁴

V kontrastu stojí překrásní elfové, jejichž vzhled je často zmiňován. „*Elves are wondrous fair to look upon.*“¹⁶⁵ Díky jejich sličné tváři a vznešenosti je řadíme mezi skupinu postav, které stojí proti zlu. Skřeti jsou pouhou karikaturou elfů, jak je v knize zmiňováno. Stejně tak i skalní obři jsou napodobeninou entů, pastýřů stromů: „*Maybe you have heard of Trolls? They are mighty strong. But Trolls are only counterfeits, made by the Enemy in the Great*

¹⁵⁹ Tamtéž. S.104.

¹⁶⁰ Tamtéž.S.4.

¹⁶¹ Tamtéž. S.4

¹⁶² Tamtéž. S.96.

¹⁶³ Tamtéž. S.43

¹⁶⁴ TOLKIEN, J.R.R. *The Fellowship of the Ring*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.289-290

¹⁶⁵ TOLKIEN, J.R.R. *The Two Towers*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.174.

Darkness, in mockery of Ents, as Orcs were of Elves. We are stronger than Trolls. We are made of the bones of the earth."¹⁶⁶

Theodén, král Rohanu, ovládán zlem, vypadá sklíčeně a staře: „*Upon it sat a man so bent with age that he seemed almost a dwarf; but his white hair was long and thick and fell in great braids from beneath a thin golden circle set upon his brow.*“¹⁶⁷ Po porážce temnoty se z něj stává vznešený král: „*He drew himself up, slowly, as a man that is stiff from long bending over some dull toil. Now tall and straight he stood, and his eyes were blue as he looked into the opening sky. [...]so many lines of care were smoothed away and did not return.*“¹⁶⁸

Podobně se správce Denethor mění k nepoznání po rozhovoru se Sauronem: „*The Lord went away from the room where Faramir lay; and it was only when he returned that I first thought he was changed, old and broken.*“¹⁶⁹

5.4. KONTRAST SVĚTLA A STÍNU

Kontrast světla a tmy je častým nástrojem k poukázání přítomnosti dobra a zla. Když Frodo a Sam bojují s obrovským pavoukem *Odolou (Shelob)*, zachrání je právě světlo v hvězdné skleničce od paní Galadriel, prozařující temnotu: „*'The star-glass?' muttered Frodo [...] A light when all other lights go out! And now indeed light alone can help us.'* [...] *The darkness receded from it until it seemed to shine in the centre of a globe of airy crystal, and the hand that held it sparkled with white fire*“.¹⁷⁰ Mezi druhy světél je třeba rozlišovat. V Mrtvých močálech si Frodo, Sam a Glum všimají světél ve vodě, která jsou klamavá. „*'These lights? They're all round us now. [...] Gollum looked up. [...] 'Yes, they are all round us,' he whispered. 'The tricky lights. Candles of corpses, yes, yes.*“¹⁷¹ Sám Frodo je nazývá zlým světlem: „*A fell light is in them.*“¹⁷²

Dalšího zvláštního světla si všimáme při rozhovoru Denethora se Sauronem, jehož vůle vstoupí do Minas Tirith: „*[...] that many of us saw a strange light in the topmost chamber,'*

¹⁶⁶ Tamtéž. S.54.

¹⁶⁷ TOLKIEN, J.R.R. *The Two Towers*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.73.

¹⁶⁸ Tamtéž. S.76.

¹⁶⁹ TOLKIEN, J.R.R. *The Return of The King*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.1122.

¹⁷⁰ Tamtéž.S.219

¹⁷¹ Tamtéž. S.153.

¹⁷² Tamtéž. S.154.

said Beregon. 'But we have seen that light before, and it has long been rumoured in the City, that the Lord would at times wrestle in thought with his Enemy. [...] 'Thus the will of Sauron entered into Minas Tirith''¹⁷³

Jako stíny se pohybuje pět jezdců, kteří mají za úkol pronásledovat Froda: „*They felt, rather than saw, a shadow rise, one shadow or more than one. They strained their eyes, and the shadows seemed to grow. Soon there could be no doubt: three or four tall black figures were standing there on the slope, looking down on them. So black were they that they seemed like black holes in the deep shade behind them.*“¹⁷⁴ Tyto stíny přinášejí pouze pocity děsu.

5.5. PŘÍTOMNOST STROMU

Stromy hrají v této trilogii velkou roli. Zejména v posledním díle, kdy se enti, pastýři stromů, probouzejí a rozhodnou se postavit Sarumanovi, kácejícímu lesy prostřednictvím svých skřetů. Enti se vydají zničit *Železný pas (Isengard)*. Jako hlavního entu můžeme vnímat *Stromovouse (Treebeard, Fangorn)* žijícího v lese Fangorn, se kterým se setkají hobité *Pipin (Pippin)* a *Smíšek (Merry)*. Jeho mottem je nebýt zbrklý: „*Do not be hasty, that is my motto.*“¹⁷⁵ Popsat ho můžeme jako zdrženlivého, rozvážného a nedůvěřivého. Gandalf volí k popisu tato slova: „*The little that I know of his long slow story would make a tale for which we have no time now. Treebeard is Fangorn, the guardian of the forest; he is the oldest of the Ents, the oldest living thing that still walks beneath the Sun upon this Middle-earth.*“¹⁷⁶ Ačkoliv může vypadat Stromovous i les Fangorn krutě a zle, není tomu tak. Toto smýšlení nejspíše pramení z nedůvěřivosti a ochranné postoji entů vůči lesu, který je skřety neustále ničen: „*Then Orcs came with axes and cut down trees.*“¹⁷⁷

Dalším důležitým stromem je Bílý strom, stojící na nádvoří gondorského království. Za dávných dob králů rostl, ale v čase vlády správců Gondoru uvadá a stojí sklesle: „*[...] but in the midst, drooping over the pool, stood a dead tree, and the falling drops dripped sadly from its barren and broken branches back into the clear water. [...] it looked mournful, he thought, and*

¹⁷³ TOLKIEN, J.R.R. *The Return of The King*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.1122.

¹⁷⁴ TOLKIEN, J.R.R. *The Fellowship of the Ring*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.255.

¹⁷⁵ TOLKIEN, J.R.R. *The Two Towers*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.38.

¹⁷⁶ Tamtéž. S.64.

¹⁷⁷ Tamtéž. S.53.

*he wondered why the dead tree was left in this place where everything else was well tended*¹⁷⁸ Jakmile Aragorn přijímá svou roli krále, strom znovu zasadí a ten začíná růst: „*Aragorn planted the new tree in the court by the fountain, and swiftly and gladly it began to grow; and when the month of June entered in it was laden with blossom.*“¹⁷⁹ Růst stromu značí, že Aragorn je vskutku právoplatným králem Gondoru.

5.6. PŘÍTOMNOST ZVÍŘAT

Zvíře, představující velké zlo, je pavouk jménem *Odula (Shelob)*. S ním v příběhu bojují Sam a Frodo. Žádný pavouk se s Odulou nemůže měřit: „*[...] the most loathly shape that he had ever beheld, horrible beyond the horror of an evil dream. Most like a spider she was, but huger than the great hunting beasts, and more terrible than they because of the evil purpose in her remorseless eyes.*“¹⁸⁰ Odula touží pouze po smrti: „*Little she knew of or cared for towers, or rings, or anything devised by mind or hand, who only desired death for all others, mind and body, and for herself a glut of life, alone, swollen till the mountains could no longer hold her up and the darkness could not contain her.*“¹⁸¹ Nakonec je Samem poražena. Z knihy se však nedozvíme, jak její příběh pokračuje: „*Shelob was gone; and whether she lay long in her lair, nursing her malice and her misery, and in slow years of darkness healed herself from within, rebuilding her clustered eyes, until with hunger like death she spun once more her dreadful snares in the glens of the Mountains of Shadow, this tale does not tell.*“¹⁸²

Dalším zvířetem, které je zmíněno a představuje karikaturu zla a podlosti, je had. „*'Down snake!' he said suddenly in a terrible voice. 'Down on your belly! How long is it since Saruman bought you?'*“¹⁸³ Hadem nazývá Gandalf rádce krále Theodéna, který nese v knize jméno *Gríma Červivec (Grima Wormtongue)*. „*'That word comes too oft and easy from your lips,' said Gandalf. 'I do not lie. See, Theoden, here is a snake!'*“¹⁸⁴ Jako hada můžeme vnímat i Sarumana, vládnoucího nesmírnou mocí. Podobně je had považován za mocného plaza. „*A snake without fangs may crawl where he will.'* ‘*You may be right,' said Gandalf; 'but this snake*

¹⁷⁸ TOLKIEN, J.R.R. *The Return of The King*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.985.

¹⁷⁹ Tamtéž. S.1273.

¹⁸⁰ TOLKIEN, J.R.R. *The Two Towers*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.223

¹⁸¹ Tamtéž. S.22.2

¹⁸² Tamtéž. S.226.

¹⁸³ TOLKIEN, J.R.R. *The Two Towers*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.71.

¹⁸⁴ Tamtéž. S.72.

had still one tooth left, I think. He had the poison of his voice, and I guess that he persuaded you, even you Treebeard, knowing the soft spot in your heart."¹⁸⁵ Had je znám svým zastrašujícím syčením, podobně Saruman používá svůj jazyk k ovládnutí druhých. „*And Saruman has powers you do not guess. Beware of his voice.*“¹⁸⁶

5.7. PRSTEN JAKO NÁSTROJ

Ústředním motivem knihy je *jeden prsten, vládnoucí prsten neboli Isildurova zhouba (Isildur's bane)*. Společenstvo v čele s Frodem se snaží vhodit prsten do *Hory osudu (Mount Doom)*, kde byl ukut temným pánem Sauronem. Ten ho stvořil pro získání větší moci a vlády nad Středozemí. Vložil do něj část sebe samého, své duše. Spolu s tímto prstenem bylo stvořeno dalších devatenáct.

*Three Rings for the Elven-kings under the sky, Seven for the Dwarf-lords in their halls of stone, Nine for Mortal Men doomed to die, One for the Dark Lord on his dark throne In the Land of Mordor where the Shadows lie. One Ring to rule them all, One Ring to find them, One Ring to bring them all and in the darkness bind them in the Land of Mordor where the Shadows lie.*¹⁸⁷

Tento je však mocnější než všechny ostatní, jak sám Gandalf vysvětluje Frodovi:

„It is far more powerful than I ever dared to think at first, so powerful that in the end it would utterly overcome anyone of mortal race who possessed it. It would possess him. A mortal, Frodo, who keeps one of the Great Rings, does not die, but he does not grow or obtain more life, he merely continues, until at last every minute is a weariness. And if he often uses the Ring to make himself invisible, he fades: he becomes in the end invisible permanently, and walks in the twilight under the eye of the Dark Power that rules the Rings. Yes, sooner or later – later, if he is strong or well-meaning to begin with, but neither strength nor good purpose will last – sooner or later the Dark Power will devour him.“¹⁸⁸

Zmocnění a zotročení „majitele“ prstenu pozorujeme v příběhu na více postavách. Například Glum ho nazývá svým *miláčkem (my precious)*, ale není si vědom ničujícího účinku,

¹⁸⁵ TOLKIEN, J.R.R. *The Return of The King*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.1283.

¹⁸⁶ TOLKIEN, J.R.R. *The Two Towers*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.118.

¹⁸⁷ TOLKIEN, J.R.R. *The Fellowship of the Ring*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.2.

¹⁸⁸ TOLKIEN, J.R.R. *The Fellowship of the Ring*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.61.

který na něj má. Nakonec spolu s ním spadne do Hory osudu. Froda a celou Středozemi však tato náhoda zachrání, protože i jeho samotného začíná prsten ovládat. Když má Frodo možnost prsten hodit do ohně, nedokáže to. Glum tedy nakonec hrál klíčovou roli v záchraně světa.

Touha po moci, kterou s sebou prsten nese, je osudnou i pro Boromira. Ten nakonec morálního vítězství dosahuje, ale stojí ho život. V této části příběhu si všímáme, jak prsten mění a ovládá člověka. Právě Boromirovy oči tuto skutečnost projevují: „[...] *For I am too strong for you, halfling,*’ he cried; and suddenly he sprang over the stone and leaped at Frodo. *His fair and pleasant face was hideously changed; a raging fire was in his eyes.*“ Poté se ale „vzpamatovává“: „[...] *‘What have I said?’ he cried. ‘What have I done? Frodo, Frodo!’ he called. ‘Come back! A madness took me, but it has passed. Come back!’*“¹⁸⁹

Boromir hrdinně zabíjí několik desítek skřetů, aby ochránil hobity Pipina a Smíška. Jakmile k jeho umírajícímu tělu dorazí Aragorn, vyznává se mu ze svých hříchů. Vnímáme zde velkou míru sebereflexe: „*I tried to take the Ring from Frodo,*’ he said. *I am sorry. I have paid.*’ [...] *Farewell, Aragorn! Go to Minas Tirith and save my people! I have failed.*’ *‘No!’ said Aragorn, taking his hand and kissing his brow. ‘You have conquered. Few have gained such a victory. Be at peace!’*“¹⁹⁰

Existují i postavy, nad kterými prsten nemá moc a které jeho svodům odolají. Galadriel, mocná elfka, úspěšně snáší touhu po prstenu a prochází zkouškou: „*I pass the test,*’ she said. *‘I will diminish, and go into the West, and remain Galadriel.’*“¹⁹¹

Taktéž Sam, věrný pomocník Froda, na sebe musí vzít břímě prstenu, když jsou s Frodem skoro u konce cesty v Mordoru: „*He simply found himself drawing out the chain and taking the Ring in his hand. [...] Then he put it on. The world changed, and a single moment of time was filled with an hour of thought. At once he was aware that hearing was sharpened while sight was dimmed, but otherwise than in Shelob’s lair. All things about him now were not dark but vague; while he himself was there in a grey hazy world, alone, like a small black solid rock and the Ring, weighing down his left hand, was like an orb of hot gold. He did not*

¹⁸⁹ Tamtéž. S.521.

¹⁹⁰ TOLKIEN, J.R.R. *The Two Towers*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.2.

¹⁹¹ TOLKIEN, J.R.R. *The Fellowship of the Ring*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.476.

*feel invisible at all, but horribly and uniquely visible; and he knew that somewhere an Eye was searching for him*¹⁹²

Sam dokáže odolat a prsten Frodovi vrací. Jeho role v příběhu je taktéž nezastupitelná, ačkoliv on sám sebe vnímá jako Frodova pomocníka: „*My place is by Mr. Frodo.*“¹⁹³ Bez něho by však příběh nedosáhl šťastného konce.

Proč se zrovna prsten stává hlavním motivem knihy, můžeme pouze spekulovat. Jeho dokonalý tvar symbolizující nekonečnost a věčnost může být jedním z možných důvodů.

5.8. PŘEDSTAVITELÉ DOBRA A ZLA

Postavy, které budou představeny a podrobeny důkladnější analýze, jsou čarodějové Gandalf, stojící na straně dobra, a Saruman, stojící na straně opačné. Postava Saurona, která trýzní Středozemi, bude zmíněna v rámci Sarumanova příběhu.

Saruman, Saruman the White, The White Wizard

Postava Sarumana je demonstrací tenké hranice mezi dobrem a zlem. Zpočátku je považován za naději Středozemě. Je mocným čarodějem předsedajícím Bílé radě, což je uskupení mocných čarodějů včetně Gandalfa. Pro své bílé vousy a vlasy je znám po celé Středozemi. V knize si můžeme všimnout zmínky o černých pramenech: „*His hair and beard were white, but strands of black still showed about his lips and ears.*“¹⁹⁴ Může to být jedním z projevů obrácení se na stranu zla. Nedokáže vzdorovat Sauronovi a neúmyslně se stává jeho služebníkem.

Touží po vládnoucím prstenu a s ním spojenou mocí. Věří, že nastává čas vlády moudrých: „*The Younger Days are beginning. The time of the Elves is over, but our time is at hand: the world of Men, which we must rule. But we must have power, power to order all things as we will, for that good which only the Wise can see.*“¹⁹⁵ Snaží se na svou stranu získat i Gandalfa: „*As the Power grows, its proved friends will also grow; and the Wise, such as you*

¹⁹² TOLKIEN, J.R.R. *The Two Towers*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.229.

¹⁹³ Tamtéž. S.230.

¹⁹⁴ TOLKIEN, J.R.R. *The Two Towers*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.120.

¹⁹⁵ TOLKIEN, J.R.R. *The Fellowship of the Ring*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.337.

and I, may with patience come at last to direct its courses, to control it. We can bide our time, we can keep our thoughts in our hearts, deploring maybe evils done by the way, but approving the high and ultimate purpose: Knowledge, Rule, Order; all the things that we have so far striven in vain to accomplish, hindered rather than helped by our weak or idle friends. There need not be, there would not be, any real change in our designs, only in our means."¹⁹⁶ Gandalf ho však nazývá lhářem: „*You are a liar, Saruman, and a corrupter of men's hearts.*"¹⁹⁷

V knize *Two Towers* je uvedeno, že *Stromovous (Treebeard)* mu svěřuje svá mnohá tajemství: „*I used to talk to him. There was a time when he was always walking about my woods. He was polite in those days, always asking my leave [...] and always eager to listen. I told him many things that he would never have found out by himself; but he never repaid me in like kind. I cannot remember that he ever told me anything.*“ Saruman nikdy neoplácí *Stromovousovi* jeho laskavost. Získávání informací je jeho záměrem. *Stromovous* Sarumana nazývá zrádcem: „*[...] his face, as I remember it [...] became like windows in a stone wall: windows with shutters inside. 'I think that I now understand what he is up to. He is plotting to become a Power. He has a mind of metal and wheels; and he does not care for growing things, except as far as they serve him for the moment. And now it is clear that he is a black traitor.*“

Saruman nese v knize mnoho dalších jmen. Entem *Řeřábkem (Quickbeam)* je nazván vrahem stromů: „*[...] quite enough for Ents to see by, and suddenly Quickbeam gave a cry "The tree-killer, the tree-killer!"*"¹⁹⁸

Jednou z mocných zbraní, kterou vládne, je jeho okouzlující hlas: „*Suddenly another voice spoke, low and melodious, its very sound an enchantment. Those who listened unwarily to that voice could seldom report the words that they heard; and if they did, they wondered, for little power remained in them. Mostly they remembered only that it was a delight to hear the voice speaking, all that it said seemed wise and reasonable, and desire awoke in them by swift agreement to seem wise themselves.*“ Můžeme si připomenout texty z Bible, kde je často zmiňováno, abychom si dávali pozor na to, co a jak říkáme, jelikož jazyk má velkou moc: „*Střež*

¹⁹⁶ Tamtéž. S. 338.

¹⁹⁷ TOLKIEN, J.R.R. *The Two Towers*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.121.

¹⁹⁸ TOLKIEN, J.R.R. *The Two Towers*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.112.

*svůj jazyk před zlobou a své rty před záludnými řečmi*¹⁹⁹ „*V moci jazyka je život i smrt, kdo ho rád používá, nají se jeho plodů*“²⁰⁰

Saruman je v knize přirovnán k hadovi: „*To some suddenly it seemed that they saw a snake coiling itself to strike.*“²⁰¹ Můžeme zde pozorovat další z možných biblických referencí. Had je v Bibli považován za pokušitele a ztělesnění zla. I Saruman je strůjcem velkého temna.

Saruman je Gandalfem odvolán z Rady a je zničen i další z jeho mocných nástrojů, jeho hůl: „*You have no colour now, and I cast you from the order and from the Council.*’ *He raised his hand, and spoke slowly in a clear cold voice. ‘Saruman, your staff is broken.*“²⁰²

Saruman získává šanci k pokání, je však příliš hluboko ve stínu, takže touha po moci, pýcha a nenávist zvítězí: „*A shadow passed over Saruman's face; then it went deathly white. Before he could conceal it, they saw through the mask the anguish of a mind in doubt, loathing to stay and dreading to leave its refuge. For a second he hesitated, and no one breathed. Then he spoke, and his voice was shrill and cold. Pride and hate were conquering him.*“²⁰³

Sarumanův příběh končí tím, že mu jeho sluha Gríma podřízne krk. Částečně ze strachu, ale také z odporu vůči tomu, jak se k němu Saruman chová: „*He kicked Wormtongue in the face as he grovelled, and turned and made off. But at that something snapped: suddenly Wormtongue rose up, drawing a hidden knife, and then with a snarl like a dog he sprang on Saruman's back, jerked his head back, cut his throat, and with a yell ran off down the lane. [...]* *To the dismay of those that stood by, about the body of Saruman a grey mist gathered, and rising slowly to a great height like smoke from a fire, as a pale shrouded figure it loomed over the Hill.*“²⁰⁴

Gandalf the Wizard, Gandalf the Grey, Gandalf the White, Guardian of the Third Age

Gandalf je postavou, která v trilogii reprezentuje dobro. V knize je jeho vzhled popsán takto: „*He wore a tall pointed blue hat, a long grey cloak, and a silver scarf. He had a long*

¹⁹⁹ Ž 34:14, kniha Žalmů, třicátý čtvrtý verš, čtrnáctá kapitola

²⁰⁰ Př 18:21, kniha Přísloví, osmnáctý verš, dvacátá první kapitola

²⁰¹ TOLKIEN, J.R.R. *The Two Towers*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.120.

²⁰² Tamtéž. 123-124.

²⁰³ TOLKIEN, J.R.R. *The Two Towers*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.123.

²⁰⁴ TOLKIEN, J.R.R. *The Return of The King*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.1335.

*white beard and bushy eyebrows that stuck out beyond the brim of his hat.*²⁰⁵ Je znám po celé Středozemi, zejména v Hobitíně je velice populární pro svou pověst baviče: „[...] *the old man was Gandalf the Wizard, whose fame in the Shire was due mainly to his skill with fires, smokes, and lights.*“²⁰⁶ Důvod, kvůli kterému za hobity přicházel, nezná žádný z nich: „*His real business was far more difficult and dangerous, but the Shire-folk knew nothing about it. To them he was just one of the 'attractions' at the Party.*“²⁰⁷ Je to právě Gandalf, kdo hobitovi Frodovi vlastnícímu prsten řekne o moci prstenu a o nebezpečí, které s sebou jeho vlastnictví nese. Posílá ho na cestu do Roklinky.

Gandalfa můžeme nazvat vůdcem Společenstva. V Morii však dochází k zdánlivé tragédii a je po určitou dobu považován za mrtvého: „*He fell into darkness in the Mines of Moria and comes not again.*“²⁰⁸ Gandalf však v dolech, kam ho strhává balrog, neumírá. Tohoto démona stínu a ohně, smrt samu, poráží a znovu povstává. „[...] *'Long time I fell,' he said at last, slowly, as if thinking back with difficulty. 'Long I fell, and he fell with me. His fire was about me. I was burned. Then we plunged into the deep water and all was dark. Cold it was as the tide of death: almost it froze my heart.*“²⁰⁹ Na tento neúprosný boj se mu nelehko vzpomíná: „[...] *I threw down my enemy, and he fell from the high place and broke the mountain-side where he smote it in his ruin. Then darkness took me; and I strayed out of thought and time, and I wandered far on roads that I will not tell.*“²¹⁰

Po této události Gandalf povstává jako Gandalf Bílý.: „*'Behold, I am not Gandalf the Grey, whom you betrayed. I am Gandalf the White, who has returned from death.*“²¹¹ Mění se i jeho vzhled: „*His hair was white as snow in the sunshine; and gleaming white was his robe; the eyes under his deep brows were bright, piercing as the rays of the sun; power was in his hand. Between wonder, joy, and fear they stood and found no words to say.*“²¹² Stává se tím, kým měl původně být Saruman: „*'Yes, I am white now,' said Gandalf. 'Indeed I am Saruman, one might almost say, Saruman as he should have been.*“²¹³

²⁰⁵ TOLKIEN, J.R.R. *The Fellowship of the Ring*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.32.

²⁰⁶ TOLKIEN, J.R.R. *The Fellowship of the Ring*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.32.

²⁰⁷ TOLKIEN, J.R.R. *The Fellowship of the Ring*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.32.

²⁰⁸ TOLKIEN, J.R.R. *The Two Towers*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.18.

²⁰⁹ TOLKIEN, J.R.R. *The Two Towers*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.65.

²¹⁰ TOLKIEN, J.R.R. *The Two Towers*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.65.

²¹¹ TOLKIEN, J.R.R. *The Two Towers*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.123.

²¹² Tamtéž. S.60.

²¹³ Tamtéž. 61.

Na místa, která navštíví, s sebou přináší naději a život. „*So it was that Gandalf took command of the last defence of the City of Gondor. Wherever he came men's hearts would lift again, and the winged shadows pass from memory.*“²¹⁴

Gandalf nyní vládne obrovskou silou a mocí: „*Then Gandalf revealed the strength that lay hid in him, even as the light of his power was hidden under his grey mantle.*“²¹⁵ Využívá ji na pomoc Faramirovi. Také v Mordoru odhaluje svou moc: „*[...] He cast aside his cloak and a white light shone forth like a sword in that black place.*“²¹⁶

Můžeme spekulovat o tom, koho v knize Gandalf reprezentuje. Je pokoušen Sarumanem i jeho palantírem: „*And how it draws one to itself! Have I not felt it? Even now my heart desires to test my will upon it, to see if I could not wrench it from him and turn it where I would – to look across the wide seas of water and of time to Tirion the Fair, and perceive the unimaginable hand and mind of Feanor at their work, while both the White Tree and the Golden were in flower!*“²¹⁷ Podobně byl Ježíš pokoušen Satanem na poušti: „*Ježíš se vrátil od Jordánu naplněn Duchem svatým a ten ho nyní vedl do ústraní na poušť. Pobyl tam čtyřicet dní a po celou tu dobu nic nejedl. Když už byl vyčerpán hladem, přišel k němu ďábel a pokoušel ho: „Jsi-li opravdu Boží Syn, nadělej si chleba z těchto kamenů.*“²¹⁸ Jeho vzkříšení v Morii taktéž můžeme přirovnat k zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Ježíš nebyl poznán svými učedníky, stejně tak i Aragorn, Legolas a Gimli nepoznali Gandalfa, když ho znovu spatřili. *Peter Kreeft* přichází s teorií, že se Kristus obrazí v Gandalfovi, ale také u Froda a Aragorna. Gandalfa nazývá Prorokem, Froda Knězem a Aragorna Králem. Všichni tři v sobě odrážejí obraz zachránce, pomáhají spasit Středozem před Sauronem, nasazují své životy a procházejí smrtí: Gandalf v boji s Barlogem, Aragorn při cestě Stezkami mrtvých a Frodo, který utrpí zranění od Stínového přízraku morgulským nožem.²¹⁹ Jako Ježíš je bez hříchu, tak i Aragorn představuje morálně bezúhonného. Stejně jako Ježíš na kříži trpěl, tak i Frodo snáší úděl, který na sebe dobrovolně bere a který s sebou nesl mnoho bolesti.

²¹⁴ TOLKIEN, J.R.R. *The Return of The King*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.1078.

²¹⁵ TOLKIEN, J.R.R. *The Return of The King*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.1116

²¹⁶ TOLKIEN, J.R.R. *The Return of The King*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.1166

²¹⁷ TOLKIEN, J.R.R. *The Two Towers*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.134.

²¹⁸ L 4:3, Kniha Lukáš, čtvrtá, kapitola, třetí verš

²¹⁹ KREEFT, Peter J. *The philosophy of Tolkien: The Presence of Christ in The Lord of the Rings*. San Francisco: Ignatius Press. 2005. S.223

Gandalfův příběh končí tím, že přichází k Přístavům a odplouvá spolu s Frodem, Bilbem a elfy. „[...] for the Third Age was over, and the Days of the Rings were passed, and an end was come of the story and song of those times. With them went many Elves of the High Kindred who would no longer stay in Middle-earth; and among them, filled with a sadness that was yet blessed and without bitterness, rode Sam, and Frodo, and Bilbo, and the Elves delighted to honour them.“²²⁰

‘Yes,’ said Gandalf; ‘[...] Well, here at last, dear friends, on the shores of the Sea comes the end of our fellowship in Middle-earth. Go in peace! I will not say: do not weep; for not all tears are an evil.’²²¹

5.9. POSMRTNÝ ŽIVOT VE STŘEDOZEMI

Pokud se zaměříme na texty z trilogie Pána prstenů, kde se mluví o Třetím věku, zjistíme, že je autor vůči zmínkám o posmrtném životě obyvatelů Středozemě spíše zdrženlivý.
222

V knize *Návrat krále (The Return of the King)* sledujeme heroickou smrt krále Theodéna. Eowyn se zmiňuje o slávě a klidu, jež se mu dostalo: „[...] or better like Theoden the king, for he died and has both honour and peace.“²²³ Jeho duše může odpočívat, jelikož došel morálního vítězství a obrátil se na stranu dobra.

V předchozí kapitole bylo zmíněno, že Gandalf spolu s Frodem a Bilbem odplouvají spolu s elfy z přístavu. Loď míří do země neumírajících Valinoru. O elfech tvořících část obyvatel Středozemě víme, že jsou nesmrtelní a nikdy neumírají stářím.

V příbězích Pána prstenů je zmíněn příběh elfky Arwen, která se rozhoduje vzdát se své nesmrtelnosti pro Aragorna. Ten ale po čase umírá a loučí se s ní takto: „“So it seems,” he said. “But let us not be overthrown at the final test, who of old renounced the Shadow and the Ring. In sorrow we must go, but not in despair. Behold! We are not bound for ever to the circles of the world, and beyond them is more than memory. Farewell!”²²⁴ Předtím se ale Arwen zmiňuje

²²⁰ TOLKIEN, J.R.R. *The Return of The King*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.1348.

²²¹ TOLKIEN, J.R.R. *The Return of The King*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.1349.

²²² PURTIL, Richard. *J.R.R.TOLKIEN. Myth, Moratlity and Religion. 2003.San Francisco: Ignatius Print S.180.*

²²³ TOLKIEN, J.R.R. *The Return of The King*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. S.1257.

²²⁴ TOLKIEN, J.R.R. *The Return of The King*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. 1394.

o daru lidem, který je pro ni darem trpkým: „*For if this is indeed, as the Eldar say, the gift of the One to Men, it is bitter to receive.*”

O tomto daru se můžeme více dozvědět v knize *Silmarillion*. Je to dar boha Ilúvatara lidem, kteří taktéž žijí ve Středozemi. Ti, na rozdíl od elfů, jsou smrtelní: „*But the sons of Men die indeed, and leave the world; wherefore they are called the Guests, or the Strangers. Death is their fate, the gift of Ilúvatar, which as Time wears even the Powers shall envy.*”²²⁵ Eru Ilúvatar je obrazem Boha stvořitele. Je na počátku všeho, vytváří svět a duchovní bytosti, které ho oslavují hudbou: „*There was Eru, the One, who in Arda is called Ilúvatar; and he made first the Ainur, the Holy Ones, that were the offspring of his thought, and they were with him before aught else was made. And he spoke to them, propounding to them themes of music; and they sang before him, and he was glad.*”

Dochází však k tomu (zde můžeme vnímat podobnost s biblickým příběhem o pádu archanděla Lucifera), že jeden z duchovních, který dostal od Ilúvatara velkou moc, své dary používá ke zlým záměrům a vlastním cílům, padá a obrací se ke zlému. Nese více jmen: *Melkor, Morgoth, Temný nepřítel Světa*: „*Last of all is set the name of Melkor, the Dark Enemy of the World. Great might was given to him by Ilúvatar. From splendour he fell through arrogance to contempt for all things save himself, a spirit wasteful and pitiless. Understanding he turned to subtlety in perverting to his own will all that he would use, until he became a liar without shame. He began with the desire of Light, but when he could not possess it for himself alone, he descended through fire and wrath into a great burning, down into Darkness. And darkness he used most in his evil works upon Arda, and filled it with fear for all living things.*”

Můžeme ho přirovnat k Satanovi, prapočátku zla. Mezi jeho služebníky patří mimo jiné i Sauron, který v trilogii *Pán prstenů* stojí za vším zlem: „*Among those of his servants that have names the greatest was that spirit whom the Eldar called Sauron, or Gorthaur the Cruel. Stal se Melkorovým stínem: „But in after years he rose like a shadow of Morgoth and a ghost of his malice, and walked behind him on the same ruinous path down into the Void.*”

Sauron je nakonec poražen, jak se dozvídáme v knize *The Return of the King*, v momentu, kdy vládnoucí prsten padá do ohně *Hory osudu*. Středozemi poté čeká ve Čtvrtém věku mír, kdy Gondoru vládne Aragorn a Rohanu Eomér. Jinak ale s jistotou nemůžeme o

²²⁵ TOLKIEN, J.R.R.: *The Silmarillion*, London: HarperCollins Publishers Ltd., 1977. S.52.

budoucnosti Středozemě mluvit. „Tolkien zachovává ve věci konečného vyústění dějin Středozemě nápadnou zdrženlivost. [...] Nikdo nevládne jistotou dobrého konce. V jistém smyslu to tak musí být: má-li být odvaha a ušlechtilost Tolkienových hrdinů skutečná.“²²⁶

²²⁶ HOŠEK, Pavel. *Sloužím tajnému ohni*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2020. S. 101-102.

6. Srovnání přístupu autorů k tématu smrti v rámci fantasy světů

V této části bych se ráda věnovala srovnáním přístupu obou autorů k vyjádření tématu smrti s ohledem na jejich duchovní cestu a představ o posmrtném životě v rámci jejich fiktivních světů, Narnie a Středozeemě.

V rámci jednotlivých kapitol byly představeny motivy, které autoři k vyjádření tématu smrti (či života) využívají. Téma smrti souvisí s přítomností zla. Můžeme si všimnout podobnosti ve vyjádření motivů související se zlem. Konkrétní symboly můžeme nalézt v přírodě, objevují se zde zvířata jako představitelé typických vlastností či autoři využívají symboliku barev.

Věnovali jsme se také životním příběhům obou autorů a jejich obrácení ke křesťanské víře. U C.S. Lewise si můžeme všimnout, že pro něj víra byla skutečnou cestou. Došel k ní přes četbu literatury, vnitřní dialog a konverzaci se svými přáteli, mezi které patřil i J.R.R.Tolkien. Ten naopak víru přijímá jako součást sebe sama odjakživa, jelikož v ní vyrůstá od dětství a přijímá ji za svou. Křesťanství a náboženské přesvědčení má bezpochyby silný vliv na jejich tvorbu. V obou fantasy světech vnímáme pevný morální řád. Nacházejí se zde postavy kladné a záporné. V rámci obou příběhů sledujeme souboj se zlem a následné zvítězení dobra. U obou autorů si všímáme postav, které prožívají morální dilemata a poté vykoupení, například Boromir v *Pánovi prstenů* či Edmund v *Letopisech Narnie*.

Ačkoliv v příbězích vnímáme silnou křesťanskou morálku, velký rozdíl pozorujeme v symbolech, které se vážou na křesťanství. Domnívám se, že za tím stojí rozdílná cesta k víře u obou autorů. Pro Tolkiena je víra natolik přirozená součástí života, že nemá potřebu svým dílem „evangelizovat“. U Narnie můžeme vnímat snahu zprostředkovat čtenářům křesťanský příběh hmatatelněji a uchopitelněji. Náboženská konverze v pozdějším věku může souviset s tím, že Lewis má potřebu čtenáře k víře povzbudit.

Narnii vnímáme jako podrobnou křesťanskou alegorii, přítomnost motivů spojených se základními tématy křesťanské teologie je zde velice zřetelná. Nalézáme zde božskou bytost a tu jednoznačně zastupuje lev Aslan. Přítomnost takové bytosti se pojí s existencí nebe. V Narnii taktéž nacházíme místo, kde se lidé po smrti setkávají s Aslanem.

Autor Pána prstenů naopak „nechtěl do své literární tvorby zašifrovat křesťanské nauky“.²²⁷ Sám čtenářům v jednom z dopisů odpovídá, že „důsledně odstranil zmínky o náboženství.“²²⁸ V druhém dopise je o něco mírnější, jelikož přiznává, že zmínky o náboženství snadno uniknou pozornosti.

Ve Středozemi se nachází Stvořitel Illuváatar, který může být považován za božskou bytost. V příběhu o Třetím věku Středozemě však nenacházíme, mimo zmínky Arwen o „daru lidem, daru od tohoto Boha,“ více indicií k představě o posmrtném životě. Kniha *Silmarillion* nám ukazuje, že ve Středozemi existuje parafráze nebe. Jedná se o zemi Valinor, nazývanou Zemí neumírajících, která je posmrtným místem pro elfy.

Na oba autory působí i další vlivy. Tolkien se nechával inspirovat jak náboženstvím, tak i staroanglickou a germánskou mytologií. Vliv mýtů vnímáme, když pojmenovává své postavy, například Gandalfa, jehož jméno vychází ze starogermánského *alf* jako magická bytost a *gandr*, což znamená hůl.²²⁹

U Lewise si všímáme inspirace antickou mytologií, jsou zde přítomní fauni, kentauři a minotauři. Dále také nacházíme vliv Platona a jeho Podobnosti o jeskyni. Narnie, kterou znaly děti, byla pouhou kopií či stínem té pravé Narnie.

Náboženská zkušenost autorů se mohla odrazit i ve výběru hlavních postav. Oba si totiž vybírají ty nejmenší. V případě Narnie jsou to děti, v *Pánovi prstenů* nenápadní hobiti. Taktéž v křesťanství nezáleží na věku, významu či výšce. Učedníci přicházejí s otázkou „Kdo je v nebeském království největší?“ Ježíš odpovídá takto: „Amen, říkám vám, pokud se neobrátíte a nebudete jako děti, vůbec do nebeského království nepřejdete. Kdokoli se poníží a bude jako toto dítě, ten je v nebeském království největší. Kdokoli by takové dítě přijal v mém jménu, přijímá mě. Dejte si pozor, abyste nepohrdali žádným z těchto maličkých.“

²²⁷ HOŠEK, Pavel. *Sloužím tajnému ohni*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2020. S.63.

²²⁸ Tamtéž. S.63.

²²⁹ ŠAFOVÁ, Julie. Víra ukrytá do fantastických světů, *Časopis Nový prostor*, 2023, č.614, S 16-17.

Závěr

Cílem mé diplomové práce je srovnávací analýza symbolů, pojících se se životem a smrtí v dílech *The Lord of the Rings (Pán Prstenů)* a *The Chronicles of Narnia (Letopisy Narnie)*. Práce představuje pohled na posmrtný život v jednotlivých fantasy světech v souvislosti s duchovní zkušeností obou autorů.

Nejprve byl představen život obou autorů, jejich tvorba a duchovní cesta. Na základě podrobného studia děl byly analyzovány symboly, které na téma smrti poukazují, práce se zaměřila zejména na projevy dobra a zla, které vedou k životu či smrti. Všimáme si podobnosti motivů, které jsou autory využívány. Kontrast dobra a zla vnímáme zejména prostřednictvím přírodních obrazů. Oba autoři upozorňují na přítomnost dobra a zla pomocí zvířat či symbolikou barev.

Závěrečná komparace představuje odlišné i společné rysy analyzovaných děl. Rozdíl vnímáme v míře motivů spojených s křesťanstvím. U C.S. Lewise si můžeme všimnout silného vlivu křesťanské víry. Celá Narnie představuje nebe a Aslan, mluvící lev, představuje Ježíše. Naopak u Tolkiena se v rámci příběhu Pána prstenů setkáváme spíše s postavami, které se rozhodují pro stranu dobra či zla. Vnímáme tedy spíše morální vyznění příběhu.

Důležité je i téma rozdílné cesty k víře u obou autorů, která může být důvodem, proč zaujmají takto rozdílné postoje v rámci sdílení základních motivů křesťanství a jeho projevů v jejich fantasy světech. I tak ale u obou autorů nalézáme hojně biblické motivy a základní princip dobra a zla je znatelný v obou dílech.

Cílem díla bylo představit pohled autorů na posmrtný život a dále bylo zkoumáno, jak víra ovlivnila jejich fantasy světy, Středozem a Narnie.

Summary

The aim of this diploma thesis is the analysis of two famous fantasy authors, C.S. Lewis and J.R.R. Tolkien, with respect to their views on life and death, and focusing on their fantasy stories.

The diploma thesis starts with the term fantasy and fantastic and tries to explain the difference between them. It also considers the basic features and types of fantasy literature. The thesis also includes chapters about the life of the authors, their path to religious faith, and the literary works of both writers.

The practical part of this diploma thesis offers the introduction to the themes of life and death that both authors use in their fantasy stories. We also focus on the idea of afterlife described in their works. The conclusion deals with different points of view on the theme of afterlife and tries to explain why they are different.

Both authors use similar symbols when they want to emphasize the presence of evil. We can see the contrast of good and evil in the discussed literary works, even though the basic principle of Christianity is much more apparent in the work by C.S. Lewis. There is a direct representation of Christ. He is represented by the lion Aslan. We cannot see a specific representation of Jesus Christ in Tolkien's work.

C.S. Lewis gives us a better picture when it comes to the afterlife in the fantasy world of Narnia. He writes about a place that we can call Heaven, which is for all characters. In Tolkien's work we learn about a place called The Undying Land, which is only for Elves.

Both authors bring a moral lesson within their stories, which is something that is very valuable for me. Their works have a great impact on how we want to lead our lives. We should try to be as selfless, brave and virtuous as their characters.

Bibliografie

Primární literatura

LEWIS, Clive Staples. *The Chronicles of Narnia*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2001. ISBN 978-0-00-711730-7.

TOLKIEN, John Ronald Reuel. *The Lord of the Rings*. London: HarperCollins Publishers Ltd., 2007. ISBN 978-0-261-10325-2.

Sekundární literatura

ADAMOVIČ, Ivan. Terminologie fantastické literatury, Ikare: R.1996, č.2

BASSHAM, Gregory a Eric BRONSON, ed. *Pán prstenů a filozofie*. Praha: XYZ, 2009. ISBN 978-80-7388-149-8.

BATES, Brian. *Skutečná Středozeem*. Praha: Mladá fronta, 2005. Svět J.R.R. Tolkiena. ISBN 80-204-1250-6.

CAMPBELL, Joseph: *Tisíc tváří hrdiny. Archetyp proměnách věků*. Praha: Portál, 2000, ISBN 80-7178-354-4

CARPENTER, Humphrey. *J.R.R. Tolkien:Životois*.Praha: Mladá fronta, 1993, ISBN 80-204-0409-0

CARPENTER, Humphrey. *The Letters of J.R.R. Tolkien*, Mladá fronta, 2000, ISBN 0618056998

CARTER, Lin., *Tolkien: Zákulisí Pána prstenů*. Praha: Argo, 2002, ISBN 90-7203-457-X

COREN, Michael. *Život pána prstenů: J.R.R.Tolkien*, Praha: Baronet, 2002, ISBN 80-7214-459-6

DOWNING, David C., *The most reluctant convert*,Illnois: Intervarsity Pr 2002 ISBN 0830823115

DURIEZ, Colin. *Fenomén C.S. Lewis: životopis zkušeného letopisce* Praha: Česká biblická společnost, 2016. ISBN 978-80-87287-70-5.

HOŠEK, Pavel. *Sloužím Tajnému ohni*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury 2020. ISBN 978-80-7325-499-5

- HOŠEK**, Pavel. *Ve víru Velkého tance*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury 2021. ISBN 9788073255251
- HOŠEK**, Pavel: *Cesta do středu skutečnosti*, Praha: Centrum pro studium demokracie, 2014, ISBN 978-80-7325-347-9
- JACKSON**, Rosemary. *Fantasy: The Literature of Subversion*. London: New Accents, 2003. ISBN 0 415 02562 1.
- KREEFT**, Peter J. *The philosophy of Tolkien: The Presence of Christ in The Lord of the Rings*. San Francisco: Ignatius Press. 2005. ISBN 1586170252
- LEWIS** C.S.: *Hovory*, SLUNCE, Londýn: Nová Evropa, 1945. ISBN 3127009209
- LEWIS**, C.S.: *Zaskočen radostí*, Praha: Návrat domů, 2020, ISBN 80-85795-07-8
- MOCNÁ**, Dagmar, **PETERKA** Josef a kolektiv: *Encyklopedie literárních žánrů*, Praha: Paseka, 2004, ISBN 80-7185-669-X
- PURTIL**, Richard. *J.R.R.TOLKIEN. Myth, Morality and Religion*. 2003. San Francisco: Ignatius Print ISBN 0898709482
- RESNIK**, Henry. *Saturday Evening Post: Niekas*, Philadelphia: Curtis publishing, 1967
- ŠÍDÁK**, Pavel. *Literární žánry*, Praha: Literární akademie, 2013, ISBN 978-80-86877-64-7
- ŠMEJDOVÁ**, BARBORA: *Rozumové argumenty a pohádkové světy*, Praha: Karolinum, 2021, ISBN 978-80-246-4712-8
- TODOROV**, Tzvetan. *Úvod do fantastické literatury*, Praha: Karolinum, 2011, ISBN 978-80-246-1676-6
- TOLKIEN**, J.R.R.: *The Silmarillion*, London: HarperCollins Publishers Ltd., 1977. ISBN 978-80-257-0043-3
- WELLMAN**, Sam. *C.S. Lewis: poutník krajinou fantazie*. Praha: Návrat domů, 2000. ISBN 80-7255-018-7.

Internetové zdroje

TOLKIEN, J.R.R. "On Fairy-Stories". [online] [cit. 2023-08-08]. Dostupné z: <http://brainstorm-services.com/wcu-2004/fairystories-tolkien.pdf>.

MUNTRO, T.O, „The Fantasy Hive“ [online] [cit. 2023-05-07].Dostupné z <https://fantasy-hive.co.uk/2019/07/the-4-categories-of-fantasy-applying-some-ideas-from-rhetorics-of-fantasy-by-farah-mendlesohn/>

Online etymology dictionary: *fantastic*. Dostupné <https://www.etymonline.com/word/fantastic>

Online etymology dictionary: *fantasy* Dostupné z <https://www.etymonline.com/word/fantasy>

ŠAFOVÁ, Julie. *Víra ukrytá do fantastických světů*, Časopis Nový prostor, 2023, č.614

IMA: *Strom*, [online] [cit. 2023-11-01]. Dostupné na: <https://www.vira.cz/texty/clanky/strom>

HLOUŠKOVÁ, Zuzana: *Povídání o žánru fantasy*, " [online] [cit. 2023-08-08]. Dostupné z <https://www.svkhk.cz/Pro-knihovny/Zpravodaj-U-nas/Clanek.aspx?id=20120117>